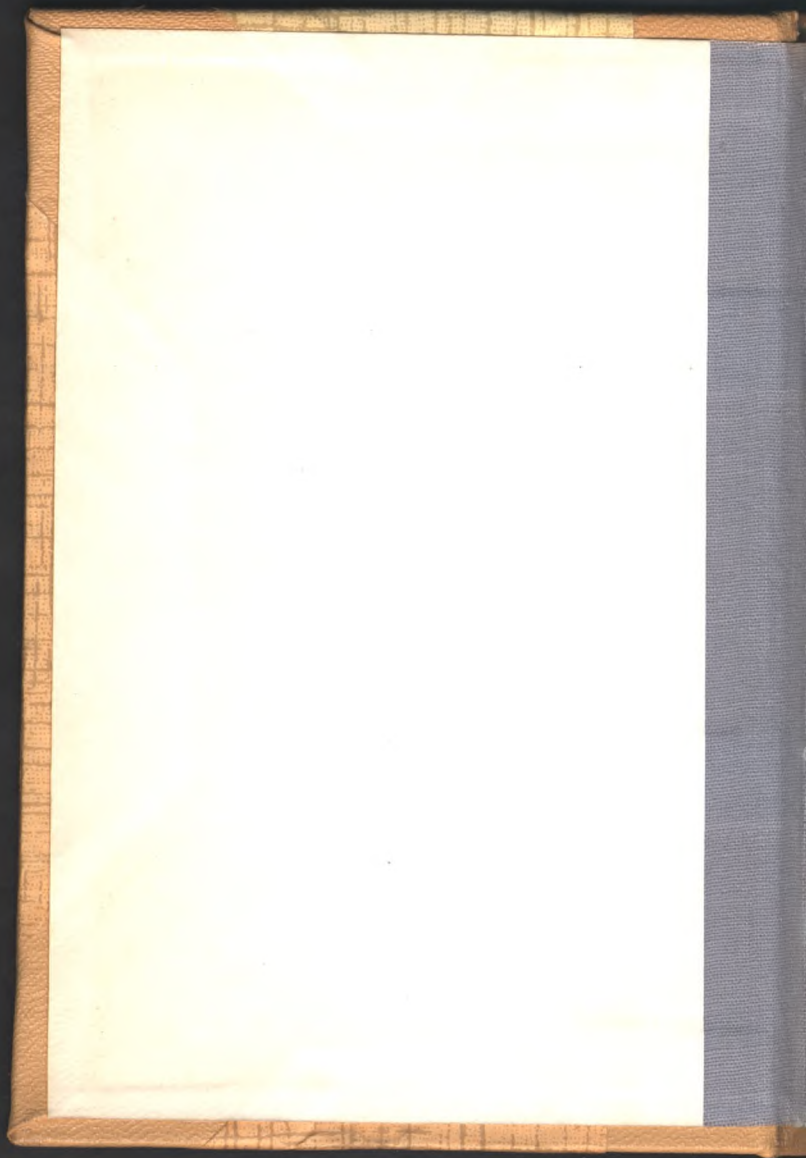

.....
291.330 OSZK
.....

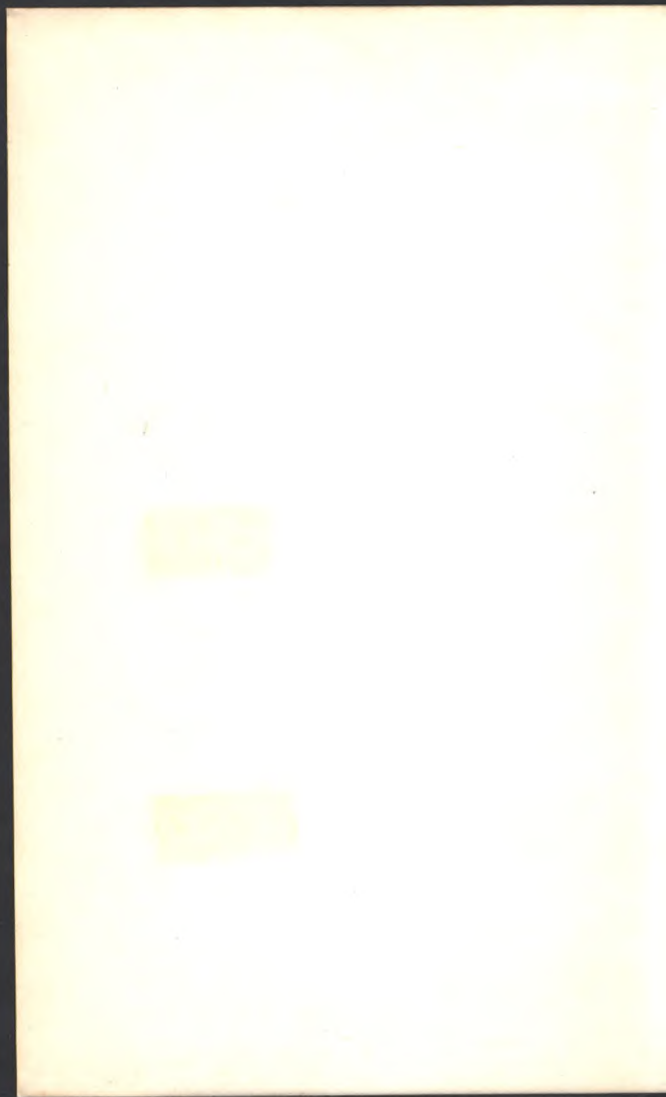

91330

**OLCSÓ
KÖNYVTÁR**

Szerkeszti Gyulai Pál.

Egy-egy szám ára 30 fill.

A KASTÉLYBAN.

BESZÉLY

IRTA
STORM TIVADAR.

547. sz. 30 fill.

FRANKLIN-TÁRSULAT
BUDAPEST

OLCSÓ KÖNYVTÁR.

Szerkeszti GYULAI PÁL.

Egy-egy szám ára 10 kr., egy sorozaté (husz szám) 2 frt.

XXVII—LII. sorozat, 521—1040. szám.

521. *Chateaubriand*. René.
522—23. *Czuczor*. Hőskölteményei és meséi.
524—25. *Fáy A.* A mátrai vadászat. Vigjáték.
526—27. *Augier*. A szegény arszlánok.
528—29. *Shakspeare*. Sok zaj semmiért. Ford. Ács Zs.
530—31. *Constant B.* Adolf.
532—33. *Bozzai Pál* hagyományai.
534—36. *Greguss A.* A balladáról.
537—38. *Planche G.* Művészek csarnoka.
539—40. *Tibullus* Elégiai. f.
541—44. *Petrarca* szonettjei.
545—46. *Szász K.* Schiller.
547. *Storm T.* A kastélyban.
548. *Cornelle P.* Cinna.
549—50. *Czuczor* *Lyria* Költem.
551—52. *Racine*. *Athalia*.
553—54. *Prescott*. II. Fülöp.
555. *Schiller* prózaíratáiból.
556. *Brough W.* Flipper és Nobler.
557—60. *Dahn F.* Odhin vigasza.
561—68. *Norris W. E.* *Vidal* Adrián.
569—70. *Csengeri A.* Deák Ferencz.
571—73. *Eckstein E.* *Aphrodite*.
574—76. Szerb népdalok és hősrégék.
577—80. *Dugonics A.* *Báthory* Mária.
581—82. *Hoffmann* segg utazása Magyarországon 1793—94-ben.
583—84. *Coppée F.* *Severo* *Torelli*.
585—86. *Scribe*. *Olermont*.
587. *Pulszky A.* Pázmány Péter.
588—90. *Szigligeti E.* Fenn az ernyő, nincsen kas.
591—98. *Chateaubriand t.* A vértanuk.
599—600. *Ouida*. Egy orgonaág.
601—03. *Símal K.* Igazházi.
604—05. *Heyse P.* Két rab.
606—08. *Pálffy A.* A báróné levelei.
609—11. *Firdüsi*. Szohráb.
612—14. *Grillparzer F.* *Medea*.
615—16. *Erdélyi J.* Aesthetikai előtanulmányok.
617—18. *Taine H.* A görög művészet bölcsellete.
619—20. *Taine H.* A németalföldi művészet bölcsellete.
621—30. *Elliot Gy.* *Bede* Ádám.
631—32. *Bayle B.* Az esernyő.
633—34. *Ballagi A. I.* *Frigyes* Vilmos.
635—37. *Björnstjerne B.* *Leonarda*.
638—40. *Berezik A.* A protectió.
641—43. *Rousseau J. J.* A társadalmi szerződés.
644—46. *Radnai R.* Aesthetikai törekvések Magyarországon 1772—1817.
647—52. *Thackeray M. V.* Hiuság vására. I.
653—60. *Thackeray M. V.* Hiuság vására. II.
661. *Karr A.* Hajnal után két héttel.
662—664. *Rádai Ráday Pál* munkái.
665—66. *Deák Ferencz* miért nem ment el az 1843-iki országgyűlésre?
667—68. *Tisza Domokos* hátrahagyott versei.
669—70. *Cornelle*. *Cid*. Tragédia.
671—73. *Lessing*. *Barnheimi* Minna.
674. *Andrássy Gy. gr.* beszéde a véderő-törvényjav. tárgyában.
675—76. *III. Napoleon*. A tüzérség raultja és jövője.
677—80. *Schiller F.* *Stuart* Mária.
681—85. *Milton J.* Az elveszett paradicsom.
686—90. *About E.* A régi bástya. I.

KASTÉLYBAN.

BESZÉLY.

IRTA

STORM TIVADAR.

NÉMETBŐL FORDITOTTA

BALLA MIHÁLY.

BUDAPEST.

FRANKLIN-TÁRSULAT

MAGYAR IROD. INTÉZET ÉS KÖNYVNYOMDA.

1887.

291330

BIBLIOTHECA SZCZECINENSIS	
B. V. 1956. 3. 18. 1	

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

A hogy a falusiak ismerték.

A falu temetőjén túl, kis negyedóránira a fenyveserdőtől terült el a birtok; a vén, óriás hársfasorokkal környezett parkszerű kert, melynek egyik oldalán egy út a faluba vezetett; aztán a terjedelmes, szilárd úrilak, mely előrenyúló szárnyépületeivel tágas udvart vett körül. Régebben egy birodalmi grófi család vadász-kastélya volt; az életnagyságú családi képek még most is ott függtek az emeleti lovagterem falain, a hol egy félszázad előtt, vevőjének beleegyezésével, egyelőre megmaradtak, s azóta, úgy látszik, ott felejtődtek. A birtok, melynek csekély terjedelmű földjei nem álltak arányban a rajtok levő építkezésekkel, mintegy húsz év előtt egy öreg, fehérhajú excellentiás úr s volt követ tulajdonába került. Két gyermeket hozott magával, egy halvány, mintegy tíz éves, kékszemű és fényes fekete hajú leánykát s egy még igen fiatal, beteges fiút, kik mindketten egy öreg nőrokon felügyeletére

voltak bízva. Később még a követ rokona, egy öreg báró is hozzájuk csatlakozott s a kastélybeliek közül ő volt az egyedüli, a ki néha a faluban is mutatkozott s hébe-korba a lakókkal is rövid beszélgetésbe bocsátkozott földjeiken; mert forró nyáron, vagy üde tavaszi napokon messzire elbarangolt és rovarokat gyűjtött, melyeket aztán dobozokban és üvegekben vitt haza. Nagy-néha az ifjú kisasszony is vele tartott; könnyű lepkehálót vitt magával és nagy érdeklődéssel beszélgetve haladt bácsija oldalán; de a szembejövőkkel nem sokat törődött. Az öreg excellentiás úr sovány, kicsiny alakját — hacsak vasárnap nem, midőn az isteni tiszteletet a szentegyház urasági karoszékeiben hallgatta végig — alig láthatta valaki máshol, mint az útról, a mint a széles hársfasorok között fel és alá járkált, vagy meg-megállt és nádbotjával félrelökte az úton felburjánzó mohát. Arra menő parasztok bátortalan köszöntését könnyed kézmozdulattal viszonzá; ha egyéb dolga is akadt velök, azt a jószágigazgató végezte el, mért a kis birtokon tökéletesen ő reá volt bízva a gazdálkodás.

Évek múlva még egy tanító jött a házhoz, kit az öreg diplomata a kis báró mellé fogadott. A falubeliek még jól emlékeztek reá; ugyanezen környékre való paraszt szülők gyermeke volt. Gyakran látták őt az öreg báróval, s olykor a kisasszony — akkor már ifjú hölgy — szintén velök tartott. Még most is emlegették, hogy az

öreg úrral madárfogót szokott felállítani a hársak között; de a kisasszony többnyire megelőzte őket és titokban szabadon bocsátá a fogságba esett rigókat. Egyszer a nyájas fiatal úr ölében vitte a fenyveserdőn keresztül a kis nyomorék fiút, mert a tolószékkel nem lehetett áthatolni a keskeny erdei úton s a gyermek maga akarta kiszedni a hurokra került madarakat.

De nemsokára ismét csendesebb lőn a kastély. A szegény fiú meghalt s a tanító elhagyta a házat. A helység lakói azelőtt is csak nagy ritkán láttak vendégeket jönni a városból és a szomszéd birtokokról; most már úgy szólván senki sem jött; az öreg excellentiás úr is mind ritkábban bolyongott a kert széles fasorai közt.

Csak a következő év őszén élénkült meg újból néhány napig a kastély, midőn az ifjú kisasszony lakodalmát ülték. Lenn a falu templomában volt az esküvő. Régen látott a falu annyi előkelő népet. De a vőlegény sovány alakjával, vékony hajával és számos rendjelével sehogy sem tudtak az emberek megbarátkozni. Az ifjú menyasszony, a mint az öreg excellentiás úr a szőnyegekkel borított oltárlépcsőkön fölvezette, fehér fátyola alatt, az ő sűrűn összenőtt fekete szemöldjeivel, olyan volt, mint a halál; s a mi még rosszabb, csak nem is sirt, a mint ez menyasszonyhoz illendő. Az öreg báró megtörtén ült az urasági karosszékben és szomorú pillantásokat vetett a menyasszonyra. Midőn a szertartásnak vége volt, oldalt

eltávozott, egyedül és titokban a mezőségeken át. — —

A következő délután az új pár kocsija rövid ideig megállt a falusi csapszék átjárójánál; az emberek körülvették és megbámulták a kocsiajtón levő czímert; vaddisznófej volt kék mezőben. Az előkelő sovány úr leszállott és maga vitt egy pohár vizet a kocsiban ülő feleségének; ezt nem igen lehetett látni; hallgatagon és ruháiba burkolva ült a háttér homályában.

A kocsi tova gördült s azóta évek multak el, a nélkül, hogy a kisasszonynak hírét is hallották volna. Csak a papnak beszélte el egy alkalommal az öreg báró, hogy kis fia, kitházasságának második évében szült, valami gyermek-ragály áldozatául esett. Később, midőn az öreg excellentiás meghalt s a fenyves mögötti temetőben, este, fáklyavilág mellett örök nyugalomra tették, az éjjelt állítólag a kastélyban töltötte; de senki sem látta. Nemsokára az öreg báró is odahagyta a kastélyt könyveivel és gyűjteményeivel; úgy mondták, azért, hogy másik atyjafiánál folytassa ártatlan tanulmányait.

Egy nyáron át senki sem lakott az úrilakban s a gaz háborítatlanul verte fel a kerti fasor széles útait.

Egy délután azonban — most egy esztendeje lehetett — a vaddisznófejes kocsi ismét megállt a falu vendéglője előtt. A fiatal asszony ült benne, a kastély egykori kisasszonya. Az embereket nyá-

jasan megszólítá és tudtokra adá, hogy birtokán ezentúl ő maga fog lakni és gazdálkodni. Egyszermind kérte őket, hogy jó szomszédai legyenek. De vidámnak sehogys sem lehetett mondani, nem is volt már egészen fiatal, pedig alig lehetett több huszonöt évesnél.

Az emberek nem tudták a dolgot mire magyarázni; de a megfejtés nemsokára városokon és mezőségeken át eljutott a falusi csapszék ivószobájába is. A szomszéd templomban kötött házasság nem vezetett jóra. A székvárosban, hol férje valami udvari hivatalt viselt, az ifjú nőnek viszonya volt egy fiatal tanárral. Némelyek még azt is tudták, hogy ez a tanár nem volt más, mint az elhalt kis úrfi ismert házitanítója. A bárónőt, úgyszólván, száműzték az udvartól s megtiltották neki, hogy a székvárosba visszatérjen. Később újabb hír foglalkoztatta a falusiakat: állítólag a nem rég elhalt gyermek kétes eredete szolgált első lépcsőül az elváláshoz. A kósza hír mindenről jól értesült, arról is, a mi megtörtént s arról még inkább, a mi nem történt meg.

Ezalatt a bárónő elhagyatva élt az ódon kastélyban. Senki sem látott kocsit, mely a városból, vagy a szomszéd nemesi birtokokról a hársfasoron át a kastély felé hajtott volna. Az iskolamester azt mondta, hogy a bárónő gazdasági könyvek tanulmányozásával foglalkozik. Tény az, hogy a falubeliekkel is szívesen beszélt e tárgyról, ha mindennapi sétája közben összetalálkozott velök.

Nem egyszer látták rekkenő juliusi délutánokon, hogy szántóföldjeiről selyemkötényébe gyűjti a köveket és kihordja az út szélére. Mellette egy nagy szent-bernát-hegyi eb kullogott, mely soha sem tágitott oldala mellől.

Egyébiránt még sem érezhetett magában elégendő képességet, hogy a magára vállalt feladatnak megfelelhessen, mert körülbelül negyedévvel ezelőtt gazdatiszt érkezett a birtokra. Előkelő fiatal úr volt, kinek az atyja már régtől fogva több mint két akkora birtokot tartogatott. A parasztoknak sehoggy sem ment a fejökbe, hogy mi czélja lehet ezen a kis birtokon; később azonban kisütötték, hogy mégis csak bölcsen tudja, hogy mit akar. Az iskolamester persze úgy vélé, hogy a bárónőnek valami távoli atyafisága; de az erdőmester nem engedte, hogy az ifju úr csupán jó atyafiságból volna ottan. Szemével ravaszul csipetett és titokteljesen így szólt: «A mi egyszer a városban történt — — nos, koma, hiszen te tanítómester vagy, fejezd be magad a mondatot!»

A kastélyban.

A homlokzat bal sarkán, a csonka szeglet-torony mellett nehéz ajtó vezetett a házba. Az emeleti lakosztályba vivő lépcsőfeljárás mellett jobbfelé fehér falakkal egy hosszú folyosó húzódott. Szemben a kövezett udvarra néző magas ablakokkal szobasor vonúlt. Az ajtók zárva. Csak az utolsóban laktak. Mérsékelt nagyságú, komor szoba volt ez; egyetlen, keletre nyíló ablakát félig elfedék a nehéz gyapotfüggönyök. A mély ablakfülkében fekete selyem ruhába öltözött karcsú nő állt. Egyik kezével mélyebbre tolva békateknő fésűjét fekete hajának nehéz fonataiba, homlokát az ablaktáblának támasztá és álmadozva nézett a szeptemberi délutánra. Az ablak előtt mintegy húsz látnyi széles udvar volt, mely a kertet a háztól elválasztá. A nő sötétkéék szemei az óriási homokkő vázákon pihentek, melyek a szemközti kertajtó oszlopait ékítették. A hasonlóképen kőből faragott rózsafüzérek közül tollak és szalmaszálak

látszottak ki. Valószínűleg oda rakta fészket az a veréb, mely épen ugrándozva közeledik és a vasrácsos kapu egyik rúdjaára ül; de nemsokára kiterjeszti szárnyait és végigszeli az árnyas ösvényt, mely magas bükk-falak közt a kertbe vezet. A lombfolyosót mintegy száz lépésnyire a kaputól tág, napos térség szakítja meg; közepén, buján tenyésző csillagfű és rezeda között kis talapzaton egy napóra romjai láthatók. A nő szemeivel követé a madarat; egy ideig látta megpihenni az érczmutatón; de nemsokára felröppent és eltűnt a fásor árnyékában.

Könnyű léptekkel, hogy selyemruhájának sühogása is alig hallatszott, visszatért szobájába s az íróasztalon rendbeszedvén s elzárván néhány beirt lapot, a fal melletti zongoráról fölvelt egy szalmakalapot s az ajtó felé indult. A kandalló előtti szőnyegről felállt a fekete szent-bernát-hegyi eb és úrnője mellett kitolakodott a folyosóra. A nő kezét, mintegy hallgatag megegyezéssel, az állat szép fejére tévé s együtt értek az ajtóhoz, mely a nagy fölépcsőzet alól a keskeny udvarra vezetett. Aztán a fűvel áttört kövezeten s a rácskapun át a széles kerti útra mentek.

A levegő erős rezedaillattal volt teli, mely a verőfényes tér felől az egész kertben szétterjedt. E tér jobb oldalán a bükkfásor lombjai ügyesen utánózák az úrilak külsejét; a homlokzat, hozzá tartozó ajtó- és ablaknyílásaival, a földszint és az emelet, sőt a főbejárat mellett levő csonka to-

rony is ügyesen ki volt metszve a zöld lombzatonkból és daczára hosszas elhanyagoltságának, még jól felismerhető is vala; előtte miniatűr gyümölcsös terült el, s a törpe fák ágairól itt-ott még lecsüngött egy egy körte és alma. Csak egy fa vált ki e fajtából. Sűrűn elágazó galyai magasan kinyúltak még a zöld lombkastély fölött is. A hölgy e fához közeledett és pillantását gyorsan körüljártatá; aztán formás lábacskáit a fa legalsó galyára helyezé és könnyedén ágról-ágra szökött, míg a magas lombfalak megszűntek gátat képezni tekintetének.

Oldalt, a kert közvetlen közelében a fenyveserdő zúgott és eltakará a mélyebben fekvő falut; de a nő előtt, most határtalan volt a tájék. A hegyhát alatt, melyen a kastély épült, lilás-barna ködbe burkolva, homályos fenyér terült el minden irányban, majdnem a láthatár széléig; csak a háttér egy részén nyúltak ki árnyyszerűen egy város tornyai. A nő gondtalanul egy ingó ágra hajolt és éles szemeit a távolba meríté. Egy levegőből hangzó kiáltás felnézni készteté. S midőn fenn, a napsugáros messzeségben megismeré a prédára leső solymot, kezét fölemelé s mintegy üdvözlötül kendőjét lobogtatá a vadmadár felé. Egy régi népdal jutott eszébe és félhangosan énekelni kezdé azt a tiszta szeptemberi légben. De lenn, a földön fekvő nyári kalap mellett ott állt az eb, orrát a fa törzséhez szorítva és barna szemeivel úrnője felé tekintett. Most a törzset

vakarni kezdé lábaival. «Jövök már, kutyám, jövök már!» kiáltá; és nemsokára odalenn volt s néma kísérőjével a bükkös útra tért, mely a körönd felől a széles hársfasorok közé vezetett.

Midőn ide ért, egy ifju, húsz évnél alig idősebb férfi jött eléje. Barnúlt arcán és finom, előreszőkő orrán félreismerhetetlenül rajta volt a családi hasonlatosság bélyege.

— Kerestelek, Anna! — mondá, a hölgynek kezét csókolva.

A nő szemei bizonyos anyai fensőbbiséggel pihentek rajta, midőn e kérdést intézé hozzá:

— Mit kívánsz, Rudolf öcsém?

— Előadást akarok tartani! — válaszolá ez és a nőt udvariasan egy közel álló kerti pad felé vezeté. Aztán eléje állva, komoly értekezésbe fogott a meszes talajú rétekről, azoknak czélirányos műveléséről és az evvel kapcsolatos költségekről. A nő hátratámaszkodott és titokban ásírt elöretartott tenyere mögött. Végre felszökött.

— De Rudolf! — kiáltá, — én ebből mit sem értek; hiszen már magad is megmondtad nekem!

A férfi homlokát ránczolá.

— Asszonyom! — mondá végül kérő hangon.

A nő kaczagott.

— No beszélj csak; türelmes leszek!

Rudolf elhallgatott. A nő kezét nyújtá és melegen így szólt hozzá:

— Lelkiismeretes gazdatiszt vagy, Rudolf;

de nekem mégis másíkról kell gondoskodnom ; nem fogadhatom el tovább ez áldozatot.

Szenvedélyes pillantás volt a válasz, mely a férfi szemeiből feléje cikázott.

— Nem áldozat, — mondá — jól tudod te azt.

— Tudom, tudom ! — válaszolá nyugodtan a nő ; — hiszen tíz éves korodban is már hű lovagom voltál. Kérlek, vezettesd elő paripámat ; talán együtt a rétekre lovagolhatnánk.

Rudolf távozott. A nő elgondolkodva és csendes fejrázással tekintett utána.

Nemsokára mindketten lovon ültek. Az ifju igyekezett társnője oldalán maradni ; de ez néhány lófejjel mindig előtte volt. Szabadon ereszté lova kantárszárát, hogy a hab csak úgy repült zablájáról ; mellette az eb száguldott nagy ugrásokban. A nő szemei a távolban kalandoztak túl a barna fenyéren, melyre már leborulni kezdének az est árnyai.

Néhány óra múlva ismét egyedül volt szobájában, íróasztala mellett, előtte a délután elzárt papírlapok. Mellette a szőnyegen pihent az eb. A lámpa megvilágítá arcát és épen nem magas homloka, ellentétben simán hátraszorított fekete hajával, majdnem átlátszóan fehérnek látszott. Csendesen írt ; a tollat néha mozdulatlanul tartá kezében s maga elé tekintett, mintha rég elmúlt dolgok alakjait igyekeznék emlékezetében föleleveníteni.

Egy novemberi éjtszakára gondolt, midőn mostani tartzkodása előtt utoljára lépett a kastélyba. A nagybácsi levelén, mely atyja veszélyes betegségéről hozott hírt a székvárosba, több napos volt már a postabélyeg. Sietve útra kelt; a második est is szürkülni kezdett s az út melletti erdők és mezőségek mind ismeretesebbek lőnek előtte. A homályban észrevehető az utolsó falu közellétét; hallotta a kutyák ugatását, érezte a rétegetés szagát. Kocsija megállt egy kis falusi ház előtt. Komornája szállt ki belőle, mert engedélyt nyert, hogy az éjjelt ott lakó szülőinél tölthesse. Aztán folytatá útját; összehúzódott a kocsi sarkában és köpenyét dideregve vonta vállaira. Lelki szemei előtt megjelent atyja; látta fel-alájáráskálni nádbotjával a rideg ősi terem homályában, mint utolsó együttlétök idejében; ősz fejét lehajtá és olykor megállt az egyik ősi kép előtt, vagy titkon ő rá nézett fekete szemeivel. Egészen besötétedett. A lovak lomhán koczogtak előre; de nem merte gyorsabb hajtásra szólítani a postakocsist. Ajkait ismeretlen borzadály zárta le; szinte jól esett neki, hogy késik a megérkezés pillanata. De valahányszor lezárta szemeit, a kicsiny sovány alak újra megjelent előtte s a szél zúgása közben a terem padlatán hallani vélte az ismeretes kimért lépteket s a nádbot koppanását. Midőn a hidon át a kastély udvarába vivő szilfasorhoz értek, hallá a toronyóra ütését, melynek szabályos járására az öreg excellentiás úr szemé-

lyesen szokott felügyelni. Fellélekzett s kihajolt a kocsiból. Szemeit szokatlan fény kápráztatá, midőn az udvarra értek. Az épület felső homlokzata egészen meg volt világítva. A kocszi végigzörgött a kövezeten és megállt a torony melletti bejáratnál. A kocsis pattantott ostorával s az ódon lovagterem falai visszaverték a hangot. De nem jött senki sem. Rövid és hasztalan várás után a remegő asszony kinyittatá a kocszi ajtaját és a postásnak helyet mutatott, hol az éjjelre lovait elhelyezheti. Azután leszállt és a nehéz ajtón benyitva, a földszinti hosszú folyosóra lépett. Néhány pillanatig egy helyben maradt és határozatlanul körütekintett. Az emeletre vezető széles lépcsőzet korlátoszlopain tömör ezüst gyertyatartókban viaszgyertyák lobogtak. Előrehajolt és hallgatózott; de minden csendes volt. Halk, bátorosan léptekkel kezdett fölfelé haladni. Úgy rémlett, mintha zörögni hallaná a lovagterem ajtaját; és nemsokára eléje jött valami a lépcsőkön. Most már megláthatta; atyjának kuttyája volt; nevéen szólítá; de az állat nem hallgatott reá, hanem a folyosóra rohant és a nyitott ajtón át a szabadba menekült. Csak most lőn feltűnő előtte valami dohos füstszag. Lassan haladt fel a megvilágított lépcsőház utolsó fokain s elérte a felső pitvart. A lovagterem ajtaja tárva volt; a tágas tér közepén magas gyertyatartókban két sor égő gyertyát pillantott meg; közöttük, árnyhoz hasonlóan, egy fekete szőnyeg terült el. De

senki sem volt odabenn; csak a rég elhalt emberek képei függtek most is némán a falakon. A nagybácsi szobájának ajtaja nyitva volt; ott is, mintha gyertyák égtek volna; világosan fölismerte az aranyozott angyalföket a kandalló párkánya alatt. Szorúlt kebelével lépte át a terem küszöbét, de borzadva állt meg a közeli ablakmélyedésben. Úgy rémlett neki, mintha távolból valami karéneket hallana s midőn az ablakból egy pillantást vetett a sötétségbe, a fenyveserdő tulsó feléről, a temető felől, vöröses fényt látott az ég felé lobogni. Most már tudta, hogy későn érkezett; tekintetét akaratlanul is visszafordította az üres lovagterembe. A gyertyák halkán serczegve tovább égtek; csak a deszkák ropogtak néha, ott, hol a koporsó állhatott, mintha ki akarnák pihenni a kellemetlen teher súlyát, mely alatt görnyedeztek. A nő borzadozva húzódott az ablak sarkába; nem gyász, csak irtózat volt, a mit érzett.

De tollát messzire megelőzték gondolatai.

A beirt lapok.

Leirom, hogy barátaim legyenek e lapok; mert oly nagy itt a magány, nagyobb, mint az előtt vala. Mindnyájan elköltöztek s én csalódom, ha olykor a folyosón Orsolya néni köhögését, vagy a kis Kuno mankóinak kopogását vélem hallani. Vidám késő őszi reggel volt, midőn a gyermeket eltemettük; a falubeliek ama borzalmas kíváncsisággal állták körül a sirt, mely a szemfödő utolsó foszlányainak eltünését is látni akarja. S midőn távol valék, meghalt a néne, s azután atyám is. Hányszor fürkésztem titkon a szemében, vajon mit rejtegethet lelke mélyén? De soha sem tudhattam meg. Úgy tetszett nekem, mintha finom arcának kifejező izmai erőszakkal lekötve tartanák a szeretet szavát, mely felém áhítozott, de hozzám soha sem juthatott. Fenn a lovagteremben ott függnek még a képek; az elhalt férfiak és nők néma társasága még most is az üres terembe bámul idegenszerű arczkifeje-

zéssel; de a szomszédos teremből nem hallatszik át többé a pirók süvöltése és dom Pedro, a béna seregély rikoltozása; a jó nagybácsi, az ő kemény szavaival és lágy szívével, eleven és holt állatgyűjteményével már régóta elhagyta azt. De még él; tán vissza is tér, mire kitavaszodik; s akkor ismét félreeső szobájában keresem menedékeimet, mint azelőtt.

Azelőtt! — — Mindig magamba vonúlt gyermek voltam. Anyám betegeskedése a kis Kuno születése óta mindinkább fokozódott s gyermekei nagyritkán lehettek körülötte. Halála után ide költöztünk. A városban egy nagy ház emeleti helyiségeit laktuk; itt volt egy egész kastélyunk, egy nagy és külön kertünk s ennek közvetlen szomszédságában egy fenyves erdő. Szabadságom is elég volt; atyámmal többnyire csak az asztalnál találkoztam, hol a gyermekeknek csak egész csendben volt szabad ebédjüket elkölteni; Orsolya néni a formák kívánalmainak minden tekintetben megfelelő asszonyosság volt, ki nem hagyta el szívesen ablakfülkéjét, hol kötési és horgolási munkákkal foglalkozott közeli és távoli barátai számára; ha elvégeztem a reám rótt szegési munkát és felmondtam Lafontaine-féle mesémet, legfőlebb csak az ablakból vetett utánam egy pillantást, a mint atyám szürke vadászkutyájával a kert bükksorai közt végigszaladtam.

Játszópajtásaim nem voltak; öcsém majdnem nyolcz évvel fiatalabb volt nálam és a nemesi

családok birtokai nagyon távol estek tőlünk. A városi hivatalnokok közül eleinte néhányan meglátogattak ugyan gyermekeikkel; de mi csak ritkán és futólag viszonztuk látogatásukat és az alig kezdődött viszony nemsokára ismét megszakadt. De azért nem voltam egyedül; sem a kastély tágas termeiben, sem a kert bozótai, sem a fenyves égbenyuló fái közt; a «jó Isten», a gyermekek jó Istene, mindenhol velem volt. A templomban, egy régi képen ismerkedtem meg vele; tudtam, hogy veres alsó ruhát és bő kék köpenyt visel; nagy fehér szakála lágy hullám gyanánt borúlt széles mellére. Úgy tetszik nekem, mintha csak most történt volna; a fenyvek közt voltunk nagybácsimmal; egy fa lombjai közt először hallottam a tavaszi szellő zsongását. «Csitt!» kiáltám, ujjamat magasra emelve; «Ott jó!» — «Kicsoda?» — «A jó Isten!» — S érzém, hogy szemeim nagyra nyílnak; úgy tetszett, mintha kék köpenyének szélét ott látnám lebegni a fák ágai közt. Sok évvel azután is, ha párnáim közt az álom meglepett, úgy tetszett, mintha fejem az ölében pihenne s homlokomon vélém érzeni szelid lehelletét.

Benn a házban legkedvesebb tartózkodási helyem a lovagterem volt, mely az emelet felét egész szélességében elfoglalja. Halkan és nem minden borzadály nélkül lopóztam néma lakói közé; a terem háttérében egy kandalló volt, felette márvány basrelief, mely a halál küzdelmét

ábrázoló az emberi nem ellen. Hányszor állottam előtte, ujjaimmal kíváncsian tapogatva a halál bordácskáit! De leginkább a képek vonzottak; lábujjhegyen tipegtem közöttök; soha sem szünő érdeklődéssel bámultam a furcsa, vörös- és lángszín ruhás nőket, kezökön a papagájjal vagy a lábaik előtt fekvő mopszszal; rikító barna szemök oly sajátságosan vált ki halvány arcszínökből, nem úgy, mint az élő embereknél. Közvetlenül a főbejáró mellett a rosszlelkiismeretű lovag függött az ő göndör fekete szakállával; erről azt mondták, hogy elpirul, ha valaki ránéz. Sokszor néztem reá, mereven és hosszan; s midőn azt hittem, hogy arczat a vér egészen elfutotta, lélekszakadva menekültem a nagybácsi ajtója felé. Ez ajtó fölött pedig egy másik kép volt; gyermekek voltak, fiúk és leányok vegyest, kik több száz évvel ezelőtt üzhették e helyen gyermeki játékaikat; merev aranyhimzéses ruhájokban és széles csipkegallérjaik közt olyanok voltak, mint a bábuk. A festék megrepedezett és elhalványult e képen. Midőn alatta elszaladtam, úgy tetszett nekem, mintha kis halotti arcaik azokkal a szerdekék szemekkel mind reám tekintenének. Ha a nagybácsi szobájában volt, egyenesen feléje szaladtam s ő könyveiből fölrezenve, jól reám pirított: «Mi az? Talán már megint azok a bolondos képek üldöznek?»

Alkonyatkor mindig borzadva mentem át e termen. De az ajtók, szerencsére, a terem kerti

oldalán voltak, az ablakok pedig nyugatra néztek s az esti szürkület vigaszthozóan ült a fenyves erdő felett. A nagybácsi szobájában elhallgattak a madarak; csak künn az ablak előtti nagy kalitban kezdett élénkülni a kis bagoly. A nagybácsi összekulcsolt kezekkel pihent karosszékében s az alkony pírja békés világot vetett be az ablakon. De én tudtam a módját, hogyan kell őt szóra bírni; hiában volt minden elutasítás, míg el nem mondta a Rübezahl, vagy a bűvös vadász regéjét. Ezeknek hallgatásával soha sem tudtam betelni. Egyszer, a mint a történet javában folyt, a nagybácsi csak hirtelen fölemelkedett és így szólt:

— De Anna, hát igazán elhiszed ezt a sok ostobaságot? Várj csak egy kissé, — folytatá, mi közben meggyújtá függő lámpáját, — mondok én olyat, a mi sokkal csodálatosabb. — Egy legyet fogott, s megölvén, az asztalra tette. — Nézz rá figyelmesen! — mondá. — Látod azokat az ezüstös pontocskákat bársonyos testén; hát fején azt a szép két tollacskát? — És erre magyarázni kezdé e megvetett állatka művészi összealkotását. De én unatkoztam; a természet csodái nem bírtak lekötni a regevilág ábrándos csodái után.

Ez alatt észrevétlenül felnőttem; s ha olykor a tükör elé álltam, a mi bizony elég ritkán esett meg, nyulánk termetet és sárga, éles metszetű arczót láttam benne. Igaz, észrevettem szemeim feltűnő kékségét; de cigányias lényem, avval az ébenfekete hajjal sehogy sem tudta megnyerni tetszé-

semet. Különben nem is törődtem sokat külsőmmel. Ez időtájt ráakadtam atyám könyvtárára, melyben sok szépirodalmi munka volt a múlt század végéről. Forgatni kezdtem őket és nem sokára valóságos olvasási düh lepett meg; könyveimmel a ház legrejtettebb zugait kerestem és atyám gyakran megdorgált, midőn nem hallottam meg az ebédre hívó hangokat. Egy délután, könyvvvel a zsebemben, a lombkastély egyik ablakmélyedésébe kúsztam fel és kényelmesen elhelyezkedtem az egyenesre nyírt lombok fölött. Ott ültem az árnyékban; felettem zöld levelek alkotak boltozatot s nemsokára elmerültem Musæus népregéinek egyik kötetébe. Lenn a köröndön égetően süttött a forró juniusi nap. Regevilágomba egyszerre nagybácsim szava hangzott fel. S midőn letekintettem, ott láttam őt a törpe fácskák között. Szemeit beárnyékolá tenyerével és felkiáltott hozzám:

— Úgy, úgy, — mondá, — azt hiszed, senki sem bánja, ha a nyakadat szeged?

— Hiszen nem szegem a nyakamat, bácsi, — kiáltám én, — nagyon okos, öreg fa ez valamennyi!

De nem volt könnyű dolog őt megnyugtatni; egy kerti létrát hozott elő, azon felkapaszkodott hozzám és személyesen győződött meg szellős tanyám biztos voltáról.

— No, — mondá, miután még egy futó pillantást vetett könyvembe is, — te read úgy

sem lehet vigyázni; csak fonj tovább, te vad-macska!

Ez időtájt különös ábrándoknak kerültem hatalmába. A lovagterem ajtaja feletti képen, oldalt a dús öltözetű gyermekektől, egy dísztelen barna ujjasba öltözött, körülbelül tizenkét éves fiu alakja tűnt szemembe. Valami jobbágy fia lehetett, a ki részt szokott venni a kastélybeli gyermekek játékaiban; kezén, talán alacsony származása jeléül, egy verebet tartott. Kék szemei daczosan néztek elő simára fésült haja alól; de összeszorított ajkai körül a szenvedés vonása ült. Azelőtt alig vettem észre e halvány alakot s most egyszerre máskép fordúlt. Foglalkozni kezdtem e gyermek valószínű történetével s e történet érdekében tanulmányaim tárgyává tettem előkelő játszópajtásai arcját. Mi lett belőle? Vajon férfivá lett s később boszút állott a bántalmakért, melyek ajkai köré fájdalmat s homlokára daczos-ságot varázsoltak? Szemei úgy néztek reám, mintha szólni akarnának, de ajkai némán maradtak. Engem édesbús részvét fogott el; feledém, hogy e gyermekalak csupán élettelen nyoma egy évszázadok előtt tovatűnt emberi életnek. Valahányszor a terembe léptem, úgy érzém, mintha szemei mindaddig rajtam függenének, míg tekintetét nem viszonoztam; és este, elalvás előtt, most már nem a jó Isten képe, hanem ez a gyermekarcz hajolt fölém.

Egy délután, míg nagybácsim a mezőkön

bolyongott, én kiléptem szobájából, hová enni-
valót vittem a kis bagolynak. Midőn már a lovag-
terem ajtajához értem, visszafordultam. A magas
ablakon besütő délutáni nap egészen megvilágítja
az ajtó feletti képet. A napsugár eddig még soha
sem tapasztalt eleveniséget kölcsönzött a fiu ar-
czának. Egyszerre csak ellenállhatatlanul meg-
ragadott a vágy, azt közvetlen közelből meg-
tekinteni. Hallgatóztam, hogy csend van-e min-
denütt? Aztán a fal mellől néhány asztalt
vonszoltam nagy fáradsággal a nagybácsi ajtaja
elés a kép magasságáig egymás fölé torlaszoltam.
Még néhány félénk pillantást vetettem a falakon
függő néma társaságra, melylyel a lovagteremben
elzártam magamat, aztán életem veszélyezteté-
sével felkapaszkodtam. Midőn felértem, vérem
oly hevesen keringett, hogy meghallottam szívem
hangos dobogását. A fiu arcza épen az enyém
előtt volt; de szemeit már ismét elborítja az árny,
még csak szorosan bezárt piros ajkait világítja
meg a napsugár. Egy pillanatig haboztam; érzém,
hogy lélekzetem elszorul s a vér hevesen az ar-
czomba szökik; de határoztam s ajkamat gyön-
gédén reájok szorítottam. Remegve szálltam le,
mintha rablást követtem volna el, és helyökre
tettem az asztalokat.

* * *

*

Mind ennek hirtelen vége szakadt. Tizen-negyedik születésnapomon atyám értésemre adá, hogy a következő három évet bérnálásom idejéig egy nagy városban lakó néném házában fogom tölteni. S úgy történt. Mint gyermekségem első éveiben, ismét néhány szobára kelle szorítkoznom, erdő, kert, s a legkisebb helyecske nélkül, hol álmaimat tovább szőhettem volna. Megtanultam itt mindazt, a mit eddig nem tudtam, idomítottak külsőleg és belsőleg, és a néni, kinek a felügyelete alatt nevelkedtem, szigorú egy nő volt, a ki egy jotácskát sem engedeti a hagyományos külsőségekből. Az egyedüli lény, ki némi hatással volt reá, a kis Rudolf volt, kinek nagyon is szenvedélyes ragaszkodása jelenleg már aggasztani kezd. Az ő segítségével sikerült néha engedélyt nyerni egy-egy közös kirándulásra a városon kívül fekvő kertek közé. Életmódom csak akkor vált tűrhetőbbé, midőn a zenei oktatás fokozottan érdekelni kezdett s tanítóm közbenjárásával a néni megengedte belépésemet egy zene-egyesületbe. De az engedély csak némi vonakodás után adatott meg, mert a társaság egy kissé vegyes volt; «mauvais genre», mint nagynéném elutasító kézmozdulattal mondani szokta. De én evvel nem sokat törődtem. A szünetek közt egy udvarhölgy nővérével s egy idősb baronesse-el tartottam, a kik szintén szenvedélyes kedvelői voltak az éneknek; még néhány katonatiszt is hozzánk csatlakozott és együtt csevegtünk mindaddig, míg

a karmesteri pálcza ismét jelt adott a felállásra. Később aztán idejekorán megjelentek a szolgák és hazakisértek bennünket.

Atyámtól csak nagy-néha jött egy-egy kimért, rövid levél, melyben szívemre köté, hogy nagy-nénémnek mindenben engedelmeskedjem. Ép oly ritkán írt a nagybácsi is, csakhogy az ő levele már hosszabb volt és tartalma rendesen homlok-egyenest ellenkező az atyám intelmeivel; persze volt benne olykor egy-egy hír a kastély s a kert felől is, a mi élénk honvágyat keltett bennem e magányos helyek felé.

Végre a három év letelt; Orsolya néni s atyám értem jöttek s Rudolf anyja úgy adott át nekik, mint nevelési rendszerének nem épen rosszul sikerült művét. Kuno öcsém is velök jött; mióta utoljára láttam, nagyot nőtt; de arcza halvány és szenvedő volt, és a szívemet hasította, midőn utána egy pár mankót is vettek ki a kocsiból. Nemsokára bizalmas barátokká lettünk; hazafelé köztem és Orsolya néni közt ült és az egész úton nem bocsátotta ki kezemet az övéből.

Derült áprilisi délután volt, midőn haza érkeztünk. A mint a hídon át az udvarba értünk, a torony melletti ajtónál már ott láttam nagybácsimat. Szokása szerint födetlen fővel állott, sűrű ősz haja a három évi időköz után sem látszott fehérebbnek. «No, itt vagy hát!» mondá szárazan és kezét nyujtá. Midőn a szobában voltunk és felöltöimtől megszabadultam, tekintetét bizal-

matlanul jártatá végig divatos ruháimon. «Ezekkel a lobogókkal nem lehet ám felmenni kerti lakod emeletére!» mondá és ujjai közé fogta ruhám bő ujjait. «Pedig megtisztogattattam, épen a te tiszteletedre.»

De aggodása fölösleges volt; a leány, kit ezek az uszályos és csipkés ruhák fedtek, alapjában semmit sem különbözött a nem rég rövid gyermekruhában járó leánykától. Nem fékezhettem magamat: lélekszakadva futottam le a kertbe, hol a gyenge zöld épen sarjadzni kezdett a bükk-sövényen, a hátsó ajtón ki a fenyves erdőbe s onnan vissza a házba. Felszaladtam a széles lépcsőzeten; minden oly nagynak, oly vidámnak tetszett nekem. Üdvözöltem az ódivatú urakat és hölgyeket a lovagteremben; de önkénytelenül meglassítottam lépteimet, mert szinte visszásan érintett, hogy ily hosszú idő után is ugyanazon módon tekintenek a terembe élénk színű szemeikkel, mint azelőtt. Az ajtó felett a kis grófi gyermekek mellett még ott állt a fiu, kezén a veréb-bel; de szívem nyugodtan maradt. Gondtalanul léptem alatta nagybácsim szobájába, a nélkül, hogy viszonoznám daczos pillantását. A bácsi most is ott ült régi karosszékében, könyvei s élő és holt állatai között; dom Pedro, a béna seregély, még egészen a régi módja szerint rikácsolt, midőn ujjamat a kalit rúdjai közé dugtam; az ablak előtt is ott ült egy kis bagoly fakalitjában és álmadozva nézte a nappalt. Nagybácsim félre-

tette könyveit; s midőn a régi dolgokat egymás után üdvözöltem, érzém, hogy szürke szemeit a régi bensőséggel pihenteti rajtam.

Midőn rövid idő múlva a lakószobába mentem, Orsolya néni már ablakfülkéjében kötögetett s a nyitott ajtón át ott láttam szobájában atyámat is, levelezései és hírlapjai fölé hajolva. Minden a régiben maradt; csak egy új lakó érkezése volt még kilátásban. Ugyanezen nap estéjére egy fiatal embert vártunk, kit atyám egy gymnáziumi igazgató ajánlatára nevelőül fogadott a kis Kuno mellé. Nyelvészetet és történelmet tanult és hosszabb olaszországi tartózkodás után most a tanári pályára készült. Külső körülmények egyelőre nevelői állás elfogadására késztették. Mellesleg azt is hallottuk, hogy egyéb ismeretein kívül kitünően értett a zongorajátékhoz, a mi engem különösen érdekelt.

Csak másnap láttam őt először növendéke mellett az ebédlőterem asztalánál. Halvány arcza és gyors pillantású szemei oly ismerősekül tündek fel előttem; de hiában kerestem az emlékeim közt, nem birtam semmiféle hasonlatosságnak nyomára jutni. Atyám épen külföldi útja felől intézett hozzá kérdéseket s ő beszélgetés közben olykor egy-egy könnyű fejmozdulat kíséretében hátrasimítá homlokáról sima, barna fürtjeit, mintha mély és rejtett gondolatait akarná erővel visszatartani. Ebéd után atyám a zenét is szóba

hozta és megkérte, hogy énekemet olykor-olykor kisérné zongorajátékával.

Készségesen megígérte. De azért több hétmúlt el, a nélkül, hogy én e beszélgetésre gondoltam is volna; az új lakótárssal egyáltalán igen keveset érintkeztem s csak délben és este, a közös theánál üdvözöltem őt a megszokottabb módon. Történt azonban, hogy egy fiatal hölgy, kivel olykor együtt szoktam énekelni, egész csomó hangjegyet hozott magával a városból. Egy Schumann-féle duettre esett választásunk; de hogy a zongorakiséret is egyöntetű legyen, az már felülmúlta képességeinket. «Kérjük meg a tanítót,» mondtam és a szolgát érte küldtem.

Rövid idő múlva visszatért. «Arnold úr még nem jöhet; de minél előbb tiszteletét teendi.» Tehát várakoztunk; én az órát néztem, melyen egyik percz a másikat követte; elmúlt több egy negyedóránál. Épen újból hozzá akartunk látni, midőn az ajtó megnyílt és Arnold belépett.

— Őszintén sajnálom, hölgyeim; a kicsike leczkeórája még nem ért véget.

Mit sem válaszoltam.

— Lesz oly szíves? — mondtam, a felnyitott hangjegyekre mutatva.

Egy lépéssel hátrált.

— Szabad-e kérnem, hogy e hölgynek bemutatasson?

— Arnold úr! — mondtam könnyeden s a nélkül, hogy felpillantottam volna; a fiatal le-

ány nevét nem neveztem meg, nem is akartam.

Reám nézett. Arczán büszke mosoly vonult el és könnyen felpittyesztett ajkai észrevétlenül megrándultak.

— Lássunk hozzá! — mondá aztán és a tabouretre ülven, biztos kézzel verte ki a bevezető ütemeket. Ezeknek végeztével mi is közbevegyültünk; nem valami nagyon ügyesen s én talán a legkevésbé; csak a biztos zongorakiséret tartott bennünket. A darabnak már a közepéig értünk, midőn ő hirtelen megállott.

— Ancora! — kiáltá, tenyerével elfödve a hangjegyeket; — de külön mindegyik hangot! Kegyed, kisasszonyom — talán szabad a nevét kérdenem!

Barátnőm megnevezte magát.

— Talán kegyed is megpróbálná?

És nemsokára velem is megkezdte a szigorú leczkét; minden betétet, minden figurát kérlehetetlenül megismételtünk, nekipirúlt arczczal énekelve; úgy tetszett, mintha ifjú mesterünk egyszerre a hatalmába kerített volna bennünket. Olykor ő maga is közbevegyült kellemesen csengő bariton hangjával; a zenemű egyes részei lassankint mind tisztábban kidomborultak s végre minden fenakadás nélkül végig énekeltük az egészet.

A mint mosolyogva hozzánk fordult, mögötte atyám állott, ki észrevétlenül lépett a szobába.

Az öreg úr, kit a zene nem igen érdekelt, obligát mosolyra erőltetvé kissé pettyhüdt arczát.

— Bravo, kedves Arnold úr, — mondá, a fiatal ember vállára veregetve; — a hölgyeket ugyancsak kifárasztotta; de most már ön is énekeljen nekünk valamit!

Arnold, kinek egyik keze még a billentyűkön pihent, ismét leült és elénekelte egyikét amaz olasz daloknak, melyek, mint megannyi nyugtot nem lelő szellem, a múlt idők letünt dicsőségét siratják. Atyám néhány pillanatig még ott állt, aztán elfordult és kezeit hátra téve, fel-alá járt a szobában. Gondolatai már rég egyéb dolgokon jártak; talán épen a király arczképén, melyet egy befolyásos barátje közbenjárásával ajándékuul remélt a felség kezéből. Helyébe a kis Kuno lopózott az ő mankóival és hallgatagon tanítójához simúlt; ez átölelte a gyermeket egyik karjával és így énekelte végig a dalt.

— Tetszik e dal, kicsikém? — kérdé s midőn a fiu igenlőleg bólintott és ránézett az ő szerető pillantásaival, Arnold ölébe vette s félhangon, mintha csupán ő neki szólna, elénekelte a kedves dalt: «Valahány szép csillag ragyog az égen.»

De akarya bár, vagy akaratlanul, ez a dal nekem is szólott. Később még gyakran dalolta ezt nekem; mert e naptól fogva észrevétlenül barátságos viszony szövődött köztünk. De nemcsak a zene hozott össze bennünket; a kis Kuno nemsokára megosztotta vonzalmát köztem és ta-

nítója között, mi által gyakori együttlétre nyújtott alkalmat a házban és a házon kívül.

* * *

Egy juliusi napon a bácsi, Arnold és én Kunóval a városba mentünk, hogy ez utóbbi számára egy tolószéket vegyünk; mert néha már ekkor is nehezeire esett a gyalogjárás. Dolgunkat hamar elvégeztük és hazafelé, Arnold tanácsára, kerülő utat választottunk, mely egy szép bükkerdő mellett vezetett. Az erdő mögötti falunál leszálltunk a kocsiról és gyalog mentünk a többnyire szalmafödeles parasztházak között. Arnold nemsokára csak úgy, mintha véletlenül tenné, letért a gyalogútra, mely diófákkal és szederindákkal szegélyezett két sánczárók között kigyózott. Mi követtük; Kuno, ki ma látszólag jobban érzé magát, a méhekre és pillangókra ügyelt, melyek a napfényben körülrajongták az útszéli bogáncskórókat. Az árkok nemsokára elmaradtak és tágas bozót és rétség közepében csinos parasztházat pillantottunk meg. Hatalmas, majdnem földig érő szalmafödelével, sötétzöld lombozatú cserfák közt emelkedett a ház és felénk mutatta barnára mázolt csúcsoldalát, melynek fehérre festett ablakai barátságosan néztek az érkező elé.

— E házban töltém gyermekkorom legboldogabb napjait, — mondá Arnold, — azért óhajtám, hogy önök is megismerkedjenek vele.

Nagybácsim helyeslőleg bólintott fejével.

— S kié ez a szép birtok?

— Arnold Hinriché.

— Hogyan, Arnold Hinriché?

— Úgy van; a parasztot, ki e birtokot lakja, mindig Arnold Hinrichnek hívják.

— Igen, — szoltam én, — de hát önnek is nem ez-e a neve?

— A család legidősebb fiai mindig ezt a nevet viselik, — válaszolá; — még azon ágnál is, mely a városba költözött. A mostani tulajdonos atyja testvére volt az én atyámnak.

Ez alatt elértük a házat. Arnold a hátsó kapun át a nagy pitvarba vezetett bennünket, melynek két oldalán a most üresen álló ököristállók voltak. Könnyű füstszag áradt elénk, midőn a homályos csarnokba léptünk. A háttérben, hol a lakószobák ajtai voltak, kitágult a pitvar és világítását egy oldalt vágott alacsony ablaktól nyeré. A földön egy kis fiu játszott s mellette egy öreg asszony ült. Sötét szövettű ruháján meglátszott, hogy maga szötte-fonta; fekete selyem főkötője alól kilátszott simára fésült ősz haja. Midőn közelebb léptünk, nyugodtan fölemelkedett helyéről és fürkésző pillantást vetett ránk szürke szemeivel, melyek erőlyesen tekintettek elő napbarnított arczából.

— Ni csak; Hinrich! — mondá kis szünet múlva és megrázta fiatal barátunk kezét, látszólag reánk sem figyelve többé.

— Ez az én öreganyám, — mondá Arnold, — szüleim nem élnek, ő tehát legközelebbi rokonom. S midőn minket is bemutatott, az öreg asszony nekünk is sorban kezét nyujtá. A kis Kuno mankóit félig részvéttel, félig vizsgálódva nézegeté.

— Itthon van-e a gazda, nagyanyám? — kérde Arnold.

— Szénát kaszálnak, — válaszolá ez.

— S ön addig a legifjabb Arnold Hinrichet dajkálja, — szolt bácsim.

— Úgy, úgy! — válaszolá az öreg, kinyitva az egyik szoba ajtaját; — az ily elkopott öregnek még kell még érdemelni azt a kis hátralevő életét.

— A nagymama — szolt Arnold, midőn a szobába léptünk — nem lehet a nélkül, hogy egyben-másban segítségére ne legyen gyermekeinek. Pedig — folytatá, az öreghez fordulva, — jól tudhatja, hogy a gazda mennyire örül, hogy még él s láthatja, midőn a munkáról hazatér gyermekeivel.

— Igazad van, Hinrich, — válaszolá az öreg asszony; — de hát azért még sem szeretik az ötödik kereket a kocsiban. — Ezalatt vizsgálódva nézé unokája arcját. — Rossz színben vagy, Hinrich, — mondá. — Minek is az a sok olvasás? Jobb módja is lehetne, — folytatá, hozzánk fordulva; — édes atyja a legidősebb fiu volt a birtokon, a kinek ő ismét legidősebb fia volt. De az atyját is taníttattuk, mi természetesebb tehát,

minthogy a fia is idegenek között keresse a kenyerét?

Arnold mosolygott; nagybácsim figyelmes pillantást vetett az öregre, midőn e szavakkal kiment a szobából. De nemsokára visszajött néhány pohár tejszínnel, melyet Arnold kért számunkra.

A szobát, úgy látszik, nem szánták köznapi használatra; a falak mellett zöldre és pirosra festett nagy ládák álltak sorjában; rézpántjaik ragyogtak a tisztságtól; az egyiken meglehetősen virágfestmények is voltak. Leülni, úgy szólván, csak arra az egy padra lehetett, mely az ablak előtt állott. Le akartam kötelezni az öreg asszonyt.

— Mennyire diszesíti a szobát ez a sok szép láda, — mondtam.

Fürkésző pillantást vetett reám.

— Azt hiszi? — válaszolá. — Én úgy gondolom, hogy egy pár cserfaszekrény s mellette szék, vagy kanapé mégis csak jobb volna; de hát így szokják ezt minálunk.

Nagybácsim hallgatagon kezébe vett egy poharat és a legravaszabb pillantásával nézett reám. Az öreg asszony egy almát akart levenni a kis Kuno számára az ajtó feletti polcra. De nem érte fel; én sietve hoztam egy széket, reá léptem és átadtam a kívánt almát. Magamban pedig örültem, hogy ez által sikerült elpalástolnom a zavart, melyet már elnyomni nem voltam képes.

Ő nyugodtan fogadá e szolgálatot.

— Hja, — mondá, miközben az almát a kis Kuno kezébe nyomta, — fiatalok a lábak s mi azokkal már nem versenyezhetünk. — S midőn a pórnő szigorú szemei rövid idő múlva szelid jóakarattal pihentek rajtam, önkénytelenül érzém, hogy oly valamit nyertem el, a mi ép oly becses, mint nehezen elérhető.

Nemsol ára távoztunk a szobából és megnéztük az épület berendezését. Legelőbb a nagy tejpinczébe mentünk, mely üdeséget és tisztaságot lehel; Arnold megjegyzé, hogy ez a tulajdonképeni díszterem a mi parasztjainknál. Itt az öreg asszony visszamaradt a birtok jövődöbeli örökösénél s mi a dúslombozatú fák alatt a szabadba léptünk.

— Az ön nagyanyja nem ád sokat a bókokra, — mondá nagybácsim útközben; — de most már legalább tudjuk, hogy hol van az ön otthona.

Arnold egy pillanatra megragadá az öreg úr kezét, melyet az feléje nyujtott, a nélkül, hogy feltekintett volna.

Előttünk, kissé oldalt a főépülettől, a most üresen álló magtár emelkedett. A mögötte fekvő réten még láthatók voltak egy eleven sövény négyszögben vonuló maradványai. A cserjék között ott állt a két oszlop is, melyek közt egykor a kapu lehetett.

— Méheskert volt ez, — mondá Arnold, — melyet atyám sok évvel ez előtt, még gyermek-

korában ültetett. Midőn a birtok utóbb testvéreére szállt, a kinek nem volt sem kedve, sem ideje, az ifju méhészlő foglalkozását tovább úzni, a sövényt meghagyta emlékére s az én kedvemért a mostani gazda sem bántotta.

Előttünk, a mennyire a szem ellátott, határtalan mezőség terült el, melynek egyformaságát itt-ott egy-egy élősövény vagy egy-egy élőfacsoport szakítá meg.

— Valamikor itt különös dolog történt velem, — mondá Arnold, kezével a tér egy pontjára mutatva. — Tizenkét éves koromban a nyári szünidők egy részét nagyatyámnál töltöttem. Egy reggel a mostani gazdával, ki unokabátyám, de alig néhány évvel idősebb nálam, e rétek közt bolyongtunk. Folyton egyenes irányban tartotunk s csak egy-egy cserjés szakítá meg néha útunkat. Én a bodzafasípon füttyörésztem, melyet unokabátyám faragott számomra; még jól emlékezem borzadásomra is, midőn fehér virágokkal borított süppedékes helyekre tévedtem. Mintegy negyedóra múlva sűrű erdőbe értünk, melynek hűvös árnya kellemesen váltá fel a nyár rekkenő melegét; a tömött lombok közt csak itt-ott lopózott át egy-egy eltévedt napsugár. Bátyámat nem követhettem elég gyorsan, mert az alacsony bozótok mindenhol gátul szolgáltak lépteimnek s ő nemsokára messzire megelőzött. Olykor hallottam, hogy a nevemet kiáltja, mire én sípommal adtam meg a választ. Végre a cserjék közül egy

kis napos tisztásra értem. Önkénytelenül megálltam; végtelen magány érzete fogott el. Oly különös volt itt a csend; néhány pillangó némán csapongott egy virág körül, a napsugár fénylett a leveleken s nekem úgy tetszett, mintha a köröttem levő nehéz fűszeres illat csupán e magányos térre szorítkoznék. Középen, egy mohosult fatörzsön, ragyogó zöld gyík ült és megbűvölten nézett rám aranyos szemeivel. — Minderre határozottan emlékezem; bizonyosan tudom, hogy a méhestől egyenes irányban erre tartottunk. És a gazda mégis kinevet, ha most reá emlékeztetem; mert nincs erre semmi erdő, s nem is volt emberemlékezet óta. De hát hol voltam akkor?

— Talán ott, a másik felé, — mondá bácsim.

— De oda nem a réten át mentünk volna.

— Hm; zöld gyík? Olyant még erre nem láttam. Tudja, Arnold úr, mégis csak jobb, hogy itt nem ön lett a gazda. Ön nagy képzelődő, még nagyobb, mint ez az Anna itt, az ő régi képeivel.

Nem tudom, miért pirúltunk el mindketten, midőn bácsim e szókkal egymás után reánk nézett; de azt észrevettem, hogy Arnold ama könnyű mozdulattal fejét rázta s haját mintegy tiltakozólag simította hátra kezével.

Nemsokára hazafelé indultunk; útközben nagyon kevés szót váltottunk egymással. A kis Kuno csakhamar elaludt karjaim közt; szívemre édes nyugalom borúlt. Mire haza értünk, a lát-

határon már fölemelkedtek az est barnás ködei s az égen feltünedeztek a csillagok.

* * *

Életünk ily egyforma és nyugodt folyása közben a nyár vége felé közelített. Arnold és tanítványa mindinkább megkedvelték egymást; mert a fiu könnyen és kedvvel tanult, ámbár gyengélkedése miatt gyakran elmaradtak a tanulási órák. Ellenben feltűnő nehézséggel ment az egyházi dalok betanulása, melyek közül minden vasárnap reggel fel kellett mondania néhányat atyám szobájában. Egy délelőtt, mintegy buzdításul, én is meg akartam tanulni a feladott Nikolai-féle dalt. Felmentem a lovagterembe; de a nyitott ajtón át nemsokára nagybácsim szobájába léptem. Mint közönségesen, karosszékében ült az asztal előtt. Futó pillantást vetett rám és rovarait nyugodtan tüzelde tovább a parafára. Én könyvemmel felalá járkáltam a szobában és eleinte halkán, de utóbb mind hangosabban mormolva a dal szavait, a harmadik szakig jutottam:

«Szívembe mélyen öntsd belé,
Oh tiszta jáspis és rubin,
Szerelmed lángjait.»

Nagybácsim hirtelen felüté a fejét és élesen reám nézett nagy szemüvegei mögül.

— Szerelem? — mondá. — Jer ide csak!

Mit tanulsz? — S midőn szót fogadtam, ujjával egy fekete bogárra mutatott, mely nyitott rágókkal volt feltűzve a gombostűre. — Tudod-e, — folytatá, — hogyan falja fel a carabus a cserebogarat? — És kiméletlen részletességgel magyarázni kezdé a módot, a hogy ez a falánk állat a magához hasonlókból táplálkozik. Valamikor magam is láttam ilyesmit a kertünkben; de akkor nem ébresztett bennem további gondolatokat. Szemeim mozdulatlanul függtek az öreg ember ajkain és szavaitól határozatlan félelem ragadott meg.

— És ez, gyermekem, — folytatá, minden szavát külön hangsúlyozva, — a természet törvénye. A szerelem nem más, mint a halandók félelme az egyedüllétől.

Nem válaszoltam; egyszerre úgy tetszett, mintha a szilárd talajt veszni érezném lábaim alól. Arczom kifejezése elárulhatta ezt; mert a bácsi is megijedni látszék szavai hatásától.

— No, no, — mondá, szeliden karjai közé zárva, — talán nincs egészen úgy, csakhogy egy kissé talán mégis máskép, mint a te kathekizmusodban áll.

Délután valami ismét a bácsi szobájába vont, mintha kényszerítenem kellett volna, hogy tovább beszéljen. Az ajtó nyitva volt, de ő nem volt benn. A pitvar közepén egy fekete macska ült, karmai közt tartva az egeret, mely a délután csendjében előmerészkedhetett lyukából. Megáll-

tam a küszöbön és aggódva figyeltem. A macska megkezdte játékát; visszahúzta karmait és az eger szaporán tova futott a falak körül. De az izzó zöld szemek nyomon kísérték; az izmok titkon megfeszültek, egy ugrás és a rabló ismét ott ült, fényes farkával a padlót söpörgetve s a megfogott egeret óvatosan hegyes fogai közé fogva. Még nem volt kedve végezni; a játék újból megkezdődött. Olykor, midőn kecsesen előrenyújtott talpával a kis szökevényt újból magához ragadta, már-már erőt vett rajtam a részvét; de egy érzés: félig dacz, félig kíváncsiság, mindig visszatartott.

A mint így tépelődtem, a szemközti ajtó hangerő zörgéssel megnyílt és a macska tovább állt még élő áldozatával.

— Ön az, kegyes kisasszonyom! — szólt egy ifjui hang; s midőn felpillantottam, magam előtt Arnoldot láttam, ki egy idő óta sűrűn érintkezett nagybátyámmal. Minthogy nem válaszoltam, oly mozdulatot tett, mintha távozni készülne; de aztán, mintha arczomról leolvasná belső tehetetlenségemet, habozni kezdett és majdnem alázatosan mondá:

— Talán szolgálhatnék valamivel, Anna kisasszony?

Szemeiben oly kifejezés ült, mely szólni készített. Az asztalhoz léptem és rámutattam a pányvázó deszkára, melyen még ott volt a fekete bogár.

— Szabadítson meg ettől, — mondtam, — ettől meg a fekete macskától! — És midőn kételkedően nézett reám, elbeszéltem neki, a mi itt délelőtt történt velem, és a mi épen most játszódtott le szemeim előtt. Ő nyugodtan hallgatott.

— Nos? — monda, midőn elvégeztem.

— Eddig még mindig kezemben tartám a jó Isten ujját, — mondtam félénken.

Szemei vizsgálódva pihentek rajtam egy ideig. Aztán halkán megszólalt:

— Van még egy másik Isten is.

— De az megfoghatatlan.

Arczát szelid mosoly futotta át.

— Ezek még a gyermeki kezek, melyek a csillagokat érik.

Egy pillanatig gondolatokba merült; aztán így szólt:

— A bibliában írva van: Ha teljes szívből kerestek, megtalálhattok! De úgy látszik, hogy ön ezt nem értette meg; kegyed megelégszik avval, a mit évszázadokkal ezelőtt találtak, vagy találni véltek. — És most kiméletes kézzel kezdé eltávolítani a felettem összeomló gyermeki csodák romjait, s míg egyet-egyet visszavezetett az ó-kor könnyenrivóságára, s e kor írásaiból fel-tünteté a legfőbb erkölcsi törvényeket, tekintetemet lassankint a mélységre irányozá! Szavaiból növekedni láttam az emberiség fáját, ágat ág után, természetes, nyugodt fejlődésökben s más csodát nem találtam az egészben, mint a világ-

alkotás óriási csodáját, melyben e fa gyökerei vannak.

Arczát pirosra festette a lelkesedés, szemei lángoltak; én feszülten lestem szavait, melyek harmatcseppek gyanánt hullottak szomjas lelkembe. Egyszer csak, a mint véletlenül felpillantottam, a szemközt levő ablaknál nagybácsimat láttam, látszólag a madaraival elfoglalva. S midőn Arnold is feléje fordítá fejét, ujját fenyegetőleg fölemelte:

— Hæzt az én excellentiás testvérem tudná! — szólt. — Hát ez az előadás is benne volt a legkegyelmesebben jóváhagyott órarendben? No, no, — folytatá mosolyogva, — azért nem leszek ám áruló! — Aztán az asztalhoz lépve, kezeit némi ünnepélyességgel az újabb természetkutatók rajta levő műveire tévé és félhalkan, mintegy önmagához szólva, mondá:

— E férfiak keresik őt és meg is fogják találni; de az út hosszas és gyakran tévedésre vezet.

Még jól emlékszem e nap elmúlására. Szobánk falait megvilágítá az alkonypir; kis öcsém, ki asztalkája mellett az ablakfülkében ült s az udvaron át a kertet nézte, szeretett volna még egyszer a szabadba menni; de úgy, hogy én és «a kedves Arnold» is vele menjünk. Atyám épen nem volt otthon s a nénit könnyen rávehettük. Miután Arnold is lejött szobájából, a kicsikét elhelyeztük tolószékében és a szolgával a kertbe

vitettük. De ott senki sem nyúlhatott hozzá, csak én és Arnold. Mindketten a székre tettük egy-egy kezünket és így kocsiztattuk fel-alá kis barátunkat a hársfasorok közt. Mellettünk a néni jött, fején horgolt kendőjével és néha gondosan összevoná a köpenyt a kis fiu lábai körül. De szókat nem váltottunk; csendesen voltunk; csak néha hullott le zajtalanul egy-egy levél a fákról, az ághegyek fölött pedig némán és szünetlenül ragyogtak a csillagok. A gyermek álmódzva ült lágy párnái között; csak egyszer emelkedett fel.

— Arnold, Anna! — kiáltá, — egy aranyos bogár repült ott fenn, a csillagok között!

— Hulló csillag volt az, gyermekem, — mondá Orsolya néni.

Láttam, hogy Arnold felém fordítá arcát; de nem szólt; azt hiszem, mindketten érezők, hogy szívünket egy gondolat foglalkoztatja. Midőn az alvó gyermekkel nemsokára visszatértünk a házba, én még sokáig álltam az ablaknál és az éjbe tekintettem. Nyugodt boldogság érzete fogott el. Nem tudom, Istennek új és szerényebb imádata volt-e az, vagy inkább a földre tartozott-e, mely még soha sem volt előttem oly kedves.

* * *

Szeptemberben, míg a földszinten javító-munkák folytak, lakásunkat a nagy képterembe tettük át. Vasárnap délelőtt volt. A városban e

nap estéjére volt határozva az új székház felavatása. Az ünnepi előadásokat, a program szerint, bál követé. Atyám, ki épen jó hangulatban volt, mert a király várva-várt arczépe néhány nap óta szobája falán függött, a városi hatóság meghívását elfogadta és kilátásba helyezte mindnyájunk megjelenését. Ebédre vendégeket vártunk: a szomszéd birtok főerdőmesterének nejét, nővérével, a kik még nem viszonzták visszatérésem után tett látogatásunkat. Az ünnepélyre ők is hivatalosak voltak és előre megbeszéltük, hogy együtt megyünk oda.

Én az ablaknál ültem kézimunkámmal elfoglalva és Arnolddal csevegtem, kivel csak néhány perczel azelőtt énekeltünk el valami dalt. Épen egy tánczra foglalkozott velem, midőn néném a vendégekkel belépett. A főerdőmesterné közepes korú, derék egy nő volt; szemeit állandóan félig zárva tartotta, mintha a világ nem volna méltó egész tekintetére. Azt nem igen látta, hogy mi van a földön alatta s én mindig azt gondoltam: ez a nő minden apróbb lényt eltaposna lábaival, a mi útjába kerülne. De szemei tájáról eltűntek a redők, midőn felém tartott; megcsókolt, el volt ragadva arczszínem üdesége és szemeim fénye által: gyöngédségekkel árasztott el az ő fáradt beszédmodorában. Nagynéném bemutatta Arnoldot; a főudvarmesterné könnyeden és udvariasan viszonzá a fiatal ember meghajlását, de ezért beszédét tovább folytatta velem.

— E fiatal ember tán rokona a grűnzweigi Arnold úrnak? — kérdé tőlem rövid szűnet múlva.

Nem volt bátorságom egyszerű tagadással felelni, midőn e nő gögös arczára pillantottam.

— Alig hiszem, — válaszolám halkán; — soha sem szólott felőle.

De aligha meg nem hallotta hazugságomat; mert közelebb lépett s míg komoly tekintetét érezni véltem lesütött szempilláimon, így szólt:

— Asszonyom, az én nevem Arnold s néhány hónap óta házitanítója vagyok az ifju bárónak.

A főerdőmesterné fitymálva méregette szemével.

— Úgy? — mondá szárazan; — a kicsike bizonynyal nagy öröme van önnek! — Aztán udvarias mosolylyal nénémhez fordúlt és beszélgetésbe ereszkedett vele.

Arnold nyugodtan viszonzá tekintetét; sötét szemei csodálkozással néztek reá.

Nagynéném a két hölgyet nemsokára átvezette saját szobájába. Én kézimunkámmal az ablaknál maradtam; Arnold a nyitott zongora előtt állott. Egyikünk sem szólt; a teremben szinte fojtott a lég.

— Kérem, énekeljen valamit, — szóltam végre; — akár egy népdalt, vagy a mihez kedve van.

Szó nélkül a zongorához ült s néhány szenvedélyes accord után egy ismert népdalba fogott:

«Csak egyszer láttalak
S szívem majd megszakadt,
Tudá, hogy képed ott
Örök marad.

Ha látok csillagot,
Mely szobámba ragyog,
Az álom elkerül
S rád gondolok.»

A dallamot gyakran hallottam, az a szöveg ismeretlen volt előttem. Valami sejtelem azt súgta, hogy e szavak énnekem szólnak; érzém, hogy hangja remeg, a mint tovább énekel. De szavai oly édesen folytak ajkáról, hogy elandalogva, abban hagytam kézimunkámat.

«Oh, lelkem nem felel,
Örökre a tied;
De meg ne bántsá szegényt,
Hisz úgy remeg!»

E versszakot már nem énekelte végig; felugrott a zongora mellől és elém állt.

— Anna kisasszony, — szólt és hangjában még a dal izgatottsága remegett, — miért tagadtál el e nő előtt?

— Arnold! — kiáltám, — oh kérem, Arnold! mert e szók épen szívemen találtak.

Midőn felpillantottam, szemeiből a büszkeség és harag villáma lövelt felém. Nem akadályozhattam meg, hogy a könnyek arczomon végig, munkámra ne peregjenek. Rövid ideig némán

tekintett reám; de aztán eltűnt szemeiből az indulatosság.

— Ne sirjon, Anna, — mondá, — jól tudom, nagyon nehéz annak, a kit már bölcsőjétől fogva hazugsághoz szoktattak.

— Miféle hazugság? Mire gondol, Arnold úr? Szemei fájdalmasan pihentek rajtam.

— Az, hogy másoknál többet érünk, — mondá lassú hangon. — Ki volna oly erős, hogy legalább pillanatokra ne érezné hatalmát?

— Oh Arnold, — kiáltám, — ön mindent fel akar dűlni bennem!

A pillantás, melyet reám vetett, ugyanaz a határozott pillantás volt, a melylyel először állt velem szemben; és előttem egyszerre világossá lőn, hogy mi volt az, a mi e szemekben oly ismerősnek tűnt fel előttem. Hallgattam; mert érzém, hogy a vér egyszerre arczomba futott. De midőn láttam, hogy kérdően tekint reám, összeszedtem minden önuralmammat és kezemmel az ajtó felett függő régi családi képre mutattam.

— Nem fedez föl ön némi hasonlatosságot? — kérdém, — e fiuk egyike az ön öse lehetett.

Futóan a képre nézett.

— Hiszen jól tudja, — válaszolá fejét rázva, — hogy én nem tartozom önök közé.

— Azt a fiut gondolom, — szólék, — a ki verebet tart a kezén.

Arczán keserű gúny kifejezése futott végig.

— A pálczás gyermekeit? Lehet; hiszen ott-

honn van itt az én családom. — De aztán könnyű fejmozdulat kíséretében hátra simítá a haját és majdnem lágy hangon így szólt:

— Bocsásson meg, Anna kisasszony; nem vagyok mindig jó.

Fölkeltem s azt hiszem, hogy legsötétebb pillantásommal néztem reá.

— Ön szemrehányást tesz nekem, — válaszolám, — pedig én azt hiszem, hogy ön a fenhéjázó!

— Nem, nem, — kiáltá, kezét elutasítólag fölemelve, — nem vagyok az; én senkit sem vetek meg.

Beszélgetésünk félbeszakadt. A hölgyek viszszaajöttek s nekem nagy megerőltetésembe került, hogy izgatottságomat elpalástoljam.

* * *

Este mindnyájan a szomszéd város szép és fényesen megvilágított tanácstermében voltunk. Csak a bácsi nem volt velünk, mert ő soha sem járt társaságban.

Egy élő képsorozat került színre, mely a városok fejlődésének különböző korszakait jelképezé. Ez után kiürítették a termet, hogy a tánchoz hely legyen. Körül fiatalok és öregek csoportjai állogáltak s a beszéd az épen lefolyt látványosságok körül forgott. «Charmant; valóban charmant!» hallottam atyám hangját; majd

az egyik, majd a másik úrral társalgott az ő lekötelező modorában; mosolygott, az uraknak bur-nótszelencéjét ajánlotta; úgy látszék, mintha a kölcsönösség mindenhol zavartalan volna. Az első tánczra Arnoldnak ígérkeztem; szívem hevesen dobogott. Nagyon régen tánczoltam már, s ő vele még soha. Zenekedvelő barátnőm hozzám jött; karon fogtuk egymást és csevegve jártunk fel-alá az égő csillárok fényében. A zenészek már hangolni kezdték hangszereiket, midőn atyám hozzánk lépett. Az ifju hölgynek valami bókot mondott az élőképekben való közreműködéséért, aztán hozzám fordult:

— Jó lesz készülnöd, Anna, — szólt, mintegy közbevetőleg, — kocsink már előállt.

— Hogyan, ön már távozni akar? Anna! Hiszen még alig van tíz óra! — kiáltá a fiatal leány.

Atyám udvariasan hozzá fordult.

— Öszintén sajnáljuk; de reméljük, hogy nemsokára szerencsénk lesz kegyedhez miná-lunk!

Szívem fájoan megrezdült; de hallgattam; a mi történt, nem lephetett meg; csak az örömtett feledékenynyé.

Mások is hozzánk jöttek. Mindenki kért és marasztalt bennünket; atyámnak elég dolgot adott, mindezt könnyen odavetett szókkal elhárítani. A kifogások látszólag nem győztek meg senkit; de hisz nem is az volt a céljuk, hogy

hitelre találjanak. Nemsokára észre is vették ezt; csend lön és lassankint mindenki visszavonúlt. Atyám a háztanítóhoz fordult:

— Mulasson, kedves Arnold úr, de legyen olyan szíves, mondja meg a kocsisnak, mikor kívánja, hogy kegyedért jöjjön.

— Köszönöm, excellentiás uram, én is önökkel megyek.

Aztán elindultunk. Engem Orsolya néni, a főerdőmesterné és nővére közbefogtak. Így hagytuk el a termet, a hallgató társaság sorai közt. E társaságban voltak férfiak, a kik homlokukon sok év komoly gondolatainak bélyegét viselték, ifjak, előkelő és mély szemekkel, leányok, az ifjuság minden büszkeségével és varázsával. De mi el voltunk szigetelve, mi csak a külső látszat kedvéért vegyülhettünk közéjük. A mint előttök elhaladtunk, nem egy ifju arczon vettem észre a bántódás néma kifejezését; az öregebbek csak nyugodtan mosolyogtak. Le kellett sütnöm szememet; gyűlöltem — nem! megvettem, lábammal szerettem volna taposni azokat, a kik kényszerítettek, hogy ennyire lealacsonyítsam magamat önmagam előtt.

Másnap délelőtt, még egészen e gondolatokkal telve, a kertbe mentem; a hársfasor mögötti úton Arnold jött elélem. Szemében sötét szomorúságot láttam, a mint lassan felém közeledett. Valami belső erő által kényszerítve, mindkét kezemet feléje nyújtám.

— Arnold, — kiáltám, — nem én voltam az oka!

Ő megragadta kezeimet s hosszan és mélyen tekintett a szemeimbe.

— Köszönet, köszönet e szókért, — mondá és szemeiből eltűnt minden komorság, — elmondtam ezt már ezerszer is önmagamban, de mindeddig nem tudtam megnyugodni.

Aztán némán a kastély felé tartottunk; úgy érzém, mintha mázsányi teher gördült volna le keblemről, a mint nagynénémhez ismét a terembe léptem.

* * *

Nemsokára szomorú, sivár napok következtek. A kis Kuno gyengesége oly fokra lépett, hogy az orvos egy évre eltiltotta a tanulástól. Ennek következtében Arnold elhagyott bennünket; a székvárosba ment, hogy a magántanári képesítést elnyerje. A kis beteg majdnem vigasztalhatatlan volt. Arnold kénytelen volt megígérni, hogy visszajön, vagy magával viszi, ha ereje újból visszatér. Ha akkor tudtuk volna, hogy a kis ágy egy hónap múlva már üresen álland, ennyi időt még bizonyára ott töltött volna.

Derült novemberi délután volt, midőn kocsink az udvarba jött, hogy őt a szomszéd városba vigye. Én, fájdalmas nyugtalanságtól űzve, a kertbe mentem; a bükkcserejék már pusztán állottak s a fákról az utolsó sárgult levelek hul-

lottak alá. Ott bolyongtam a lombkastély mögötti soron. Egyszer csak láttam, hogy Arnold lejön a fölépcsőn; néha megállt és körültekingetett; érzem, hogy engem keres. De nem közeledtem; bizonyos dacz, a fájdalom kéje fogott el; hiszen úgyis örökre elveszítém; eldobtam hát ez utolsó, nyomorúlt pillanatokat is. Óvatosan az oldalfasor bozótai közé lopóztam s végig futottam köztök, mint valami üzött vadállat és a kerítés egy nyílásán át a kerttel határos erdőbe menekültem. S midőn oly helyre értem, honnan a kert főbejárata láthatam, megálltam és karjaimat egy fenyőtörzs köre fontam. Még láttam, hogy távozik a kertből s aztán becsapódik mögötte a vasrácsos ajtó. Nem mozdultam. De midőn a kocsí kirobogott az udvarról, a földre vetém magam és sirtam keservesen.

Vállamra gyöngéden egy kéz nehezült. Nagy bácsim volt.

— Jer, — mondá, — jer, gyermekem; keresünk néhány fenyőtobozt a keresztesörümnek. — Fölemelt a földről és kezével kirázta hajamból a száraz tüleveleket. S miután összegyűjtött néhány tobozt a fatörzsek között, egy melléklépcsőn át szobájába vezetett.

— Úgy, — mondá, nagy karszékebe készítetve és megczirogatta arcomat, — térj magadhoz, gyermekem! — Néhányszor fel-alá járt a szobában, hátravetett kezekkel; aztán enni adott a keresztesörümnek és a béna seregélynek; a kis

bagoly kalitja körül is tett-vett valamit az ablakon kívül; végre visszajött hozzám.

— Unalmas lesz neked, az egész télen át egyedül lenni ily öreg emberek közt, — mondá, — de föltettem magamban, hogy husvétra mi ketten a székvárosba utazunk; kérni fogom bátyámat, hogy engedjen velem jönnöd. — Arnold is ott lesz, — tévé hozzá, mintegy közbevetőleg, — remélem, hogy a fiu akkorra már tájékozott lesz mindenfelé.

Szemei a leggyöngédebb érdeklődéssel pihentek rajtam e szóknál s nekem akaratlanul eszembe jutott az a különös fogalom, melyet nem rég ugyanezen helyen adott a szerelemről.

— Bácsi, — mondám halkan s érzém képszerűsítését; — hát ez is csak az egyedüllétből való félelem?

— Persze, hogy az, — válaszolá, — ugyan mi is volna más, gyermekem? Az én béna seregéylem, meg az a szemüveges úr ott künn az ablak előtt, igaz, hogy olykor elég mulattató legények; de hát azért mégis csak a «határozottan különneműiek» közé tartoznak, mint Hegel mondaná, és olykor, azt hiszem, nem is értenek meg egészen.

Én gyöngéden néztem reá és a fejemet raztam.

— No, no, — tévé hozzá szeliden, — talán mégis az attól való félelem, hogy egyedül lennél.

— — — — —
Itt a beirt lapok félbeszakadtak.

Egy másik nap.

A lakószoba nehéz ablakfüggönyei ma csaknem tűlsötéteknek látszottak. A kertre nyirkos októberi délután borúlt. A birtok úrnője és az ifjú rokon közt épen elnémult a beszélgetés, a mely különös jelentőségű lehetett; mert míg a nő íróasztalához ment s elővette a néhány hét előtt beírt füzetet, az ifjú az ablakfülkénél könnyököl és fájdalmas lehangoltságával küzdve, bámulta a természet komorságát.

— Olvasd ezt, Rudolf, olvasd azonnal, — mondá a nő, a lapokat eléje téve az ablakdeszkára, — midőn leírtam, azt hittem, hogy csak magamnak írom; de bízom benned s jó lesz, ha megtudod, hogy egykor milyen dolgok történtek velem.

Rudolf némán átvette a füzetet és olvasni kezdé. A nő egy ideig reáfigyelt, aztán leült a kandalló elé, melyben a hideg időjárás miatt élénk tűz égett. Még egyszer átgondolta a megírt

eseményeket, és képzeletében akaratlanul is tovább írt. Lelki szemei előtt, hasonlóan a ködfátyolképekhez, fölelevenültek s újra elhalványultak múltjának egyes jelenetei s a mint egyszer Rudolf olvasás közben feltekintett, látta, hogy összeszorúlt ökleit szemére nyomja. Menyegzőjének napjaira gondolt, melyek élénk világításban tűntek eléje. Testi megerőltetéssel akart uralkodni e féktelenül eléje tolaikodó képek felett, melyek sehogy sem akartak tőle tágitani. — És sikerült. Sötétség támadt körötte s úgy tetszék, mintha a föld gyomrában járna. Apró vontatott lépteket hallott maga előtt; kezeit halálos vágygyl kiterjeszté; tudta, hogy megholt gyermeke az, ki előtte jár, egyesegyedül, az éjtszakában; de léptei nehezek, mert föld súlyosul kis lábaira. De hol van hát? Remegő kezei hiában tapogatóztak az üres sötétségben. Egyszer csak egy szempár néz eléje a sötét éjtszakából; és újra világosság lesz; mert ezek a szemek még az élethez tartoznak. «Arnold», mondá halkan. Így nézett reá, midőn kis gyermekének szemei lezárultak, vigasztalóan és mégis saját fájdalmanak visszefénye gyanánt; és így, évekkal a kertbeli néma búcsú után, midőn a székvárosban, férjével egy társaságba lépve, először viszontlátta. Nevét akkor már gyakran emlegették; «kiváló» férfiú lett belőle, és magas állásu személyiségeknek is hizelgett, ha őt vendégeik sorában láthatták. Ez időtől fogva gyakran találkoztak egy harmadik he-

lyen; utóbb Arnold a nőt lakásán is fölkereste, látogatásai mind sűrűbbek lőnek s végre mindennapos vendége lett, ha csak néhány pillanatra is. A mit előadásaihoz vagy más nyilvános czélokra leírt, előbb megbeszélte és eszméket cserélt róla a nővel, a ki lassankint mintegy lelkiismerete lőn bizonyos dolgokban; végre már alig tudta nélkülözni helybenhagyását. Így aztán észrevétlenül szorosabb lőn köztük a viszony, a nélkül, hogy sejtették volna, hogy az lassankint nyilvános megrovás tárgyává lesz. Ugy látszék, hogy a férj előtt is minden rejtve marad; hivatala kevés időt engedett neki saját házában; különben nem is ott, hanem az udvar ezer apró bajaiban kereste életének súlypontját. Végre — a mi el nem maradhatott — egyszer csak számukra is elérkezett a helyzet váratlan felismerése. A fiatal nő még most is élénken látta a jelenetet, a mint Arnold az iveket, melyekből épen felolvasott, remegő kézzel összezsavarta és az ajtóban eltűnt. A fájdalmas vallomás egy szava sem hangzott el közöttök; de valamit mindketten tudtak: a férfi, hogy soha többé vissza nem térhet, a nő, hogy soha sem fog ő visszatérni. Későn volt. Titkon és megállapodás nélkül terjedt a hír és megjött az utolsó parány is, mely a fölējök tömörült lavinát fejökre zúdította. A nő kénytelen volt belenyugodni a férjétől való szakadásba; az udvarhoz és a társasághoz való viszonya megkövetelte ezt Komor, vigasztalan napok következtek.

Rudolf elolvasta rokona történetét, a meddig azt ama lapok tartalmazták s az ablakon át kinézett a bükklombozatokra. Ezeknek végén, a hársfasor mögött volt a fenyves erdő, hol egykor a nő könnyei egy előtte ismeretlen, alacsony származású emberért folytak.

— És mi történt aztán? — kérde kis szünet múlva, miután kezéből letevé a lapokat.

A bárónő felpillantott, mintha értelmét keresné a hangoknak, melyek az imént füléhez jutottak.

— Aztán, — mondá végre, — az után egy gyöngé pillanat következett.

Rudolf bólintott.

— Tudom, viszontláttad őt.

Sötét pir borítá el a nő homlokát, egész fekete haja aljáig.

— Nem, — mondá, — nem azt értem alatta. De még oly fiatal voltam; eltűrtem, hogy atyám egy idegenhez nőül adjon.

— Noblesse oblige! — válaszolá Rudolf könnyedén. — Vajon mi más történt volna?

— Ne beszélj így, Rudolf; a sérelmet nem teszi szebbé, ha valami különös kötelezettség formájába öltöztetik.

— Ugy esett, — válaszolá ez bizonyos szigorral, — hogy te ez elvek miatt szenvedtél.

A nő fejével bólintott.

— Oh, — kiáltá, — szenvedtem! És évek

múlva, midőn szívem keserűvé s lelkem kemény-nyé változott, igaz, hogy viszontláttuk egymást; az a nyomorúlt házasság majdnem szét is zúzott miatta. De hazudtak, mindnyájan hazudtak! — Felszökött és kezeit remegve egymás ellen szorítá! — Igy! — kiáltá, — így tartottam a szívemet, Rudolf!

— En akkor mérföldekre éltem lakóhelyedtől és még ott is hallottam, a mint kéjérzettel egymás fülébe sagdosták . . . — válaszolá ez, de hirtelen elnémúlt, mintha már nagyon is sokat mondott volna.

De a nő sötéten reá nézett.

— Csak szólj, — mondá, — mindent tudok, mindent!

Rudolf szenvedélyes feszültséggel nézett a szeme közé.

— És az a gyermek? — kérdé végre.

— Az enyém volt, — válaszolá, és hangja reszketett fájdalmában.

— A tied — és nem-e az övé is?

A bárónő kerekre nyílt szemekkel nézett reá és könnyei sebes eső gyanánt hullottak arczára. Szívében emésztő dacz és megvetés kelt az emberek ellen, a kik be akarták mocskolni.

— Nem, Rudolf, — kiáltá, — fájdalom, hogy nem! — Egy pillanatig magasra emelt fővel állt ottan; aztán a karosszékre veté magát és mindkét kezét szemére szorítá.

A fiatal ember pedig térdre borúlt; szemei

aggódva pihentek a nő halvány ujjain, melyek közül mindig újabb és újabb könnyek peregtek elő. Egyszer már oly mozdulatot is tett, mintha magához akarná vonni a nő kezét; de mást gondolt. Midőn a bárónő nyugodtabb lőn, szemeit néhány másodpercig az ifju arcán pihenteté, melyről áldozatfüst gyanánt szállott feléje az imádat. De nemsokára visszahanyatlott, szemöldeit összevonta és a szoba boltozatára tekintett.

— Most hagyj magamra, Rudolf, — mondá halkan.

Rudolf megragadá s megcsókolá a kezét, mely élettelenül feküdt a nő ölében. Azután fölkelt és távozott.

Alkonyodott; a falat élesen megvilágítá az esti fény. De a szoba sarkainál és a kandalló körül sötétebb lőn; az alkony egyre növekedett. A mély karosszékben pihenő nőalakot is alig lehetett már felismerni. Nemsokára halvány hold-sugár esett a szoba koczkás padozatára. Künn szél támadt. Nagyon messziről jöhetett; a nő előtt úgy rémlett, mintha látná, hogyan söpri végig a holdfényes mezőségeket s kergeti maga előtt a felhők árnyait; hallotta közelgését, a fenyvek és a kerti fasor vén hársai zúgtak; most egyenesen az ablak irányában száguld és a letépett falevelek egész tömegét zúdítja tábláinak. A nagy kutya fölemelkedett a szőnyegről és fejét úrnője ölébe fekteté. A bárónő egy ideig az állat fénylő szemébe tekintett; aztán felugrott lágy székéről és

halántékairól mindkét kezével viasszaszorítá haját, mintha elűzni akarná az ábrándokat. «Kitartás!» mondá halkan. Aztán az ajtóhoz lépett és meghúzá a csengető zsinórját; feje fölött lépteket hallott; tudta, hogy Rudolf jár fel-alá szobájában. Gyertyát hoztak. «S mi lesz a legközelebbi teendő?» Már tudta is; még egy pillantás a kandalló tüzebe és íróasztalához ült. Egy óra múlva fölemelkedett és a levelet lepecsételé; Rudolf anyjának volt címezve.

Tavaszdik.

Eljött a tél s a magány ideje. A felső szobában nem lehetett többé lépteket hallani; Rudolf, a bárónő kívánsága szerint, elhagyta a kastélyt. Künn az ablak előtt szél füttyölt a csupasz faágak közt és az elhagyott folyosó homályában ciznogó egerek szabadon úzhették garázdaságokat. Olykor este, midőn a bárónő lakószobájából a hálósobába lépett, a küszöbön hirtelen megállt, mintha lábai gyökeret vertek volna. «Meghaláshoz való hely!» Elborzadt. «De csak várakozni kell; a természet magától is elvégezi!»

Tépelődve járt körül a szobában; vajon lényök szellemi rokonsága-e csupán, mely gondolatait a távol kedvesre irányozá, s nem inkább az a bódító természeti erő-e, melynek jogosultságát ő nem akarta elismerni? Így érlelődött benne az elhatározás, hogy minden erejéből megkísérli házasságának helyreállítását. Írt egy hosszú levelet férjének, telve azon őszinteséggel és szelid-

séggel, melyre csak ő volt képes; reménytelen munka oly férfiúval szemben, kinél a házasság csak egy külszínre számított illendőségi viszony jelentőségével bírt.

A levelet postára adta, de nap nap után múlt és válasz nem érkezett. A nő nyugtalanul bolyongott a tágas csarnokokban; szívére bánat gyanánt nehezült a téli nap bús sötétsége.

De nemsokára ismét derültebb lett a régi ház. Karácson táján hó esett s bevilágított az ablakokon. Nyájas téli napsugár fénylett mindenfelé. Egy délután az újságokkal levél is érkezett, mely a székváros postabélyegét viselé. Kezei remegtek, midőn a pecsétet feltörte. Még egy pillantás és kebléből kiáltás tört elő, hasonló a fuldokló kiáltásához, kihez egyszerre üde levegő csap.

A levél férjének halálát hozta hírül.

Még az nap elutazott. — Elmúlt néhány hét; azután ismét visszatért. Míg a hó lassankint olvadásnak indult, élénk levélváltás folyt az öreg nagybácsival; végre határozattá lőn, hogy a mint kizöldülnek a bükkös cserjék, a bácsi megjön és elfoglalja régi lakását; korábban nem szállíthatta át nagy élő-madárj, újteményét. A mint ez a levél kezéhez jutott, fölment az emeleti lakosztályba s a lovagtermen keresztül a jó nagybácsi egykor oly kedves szobájába lépett. A falak pusztán álltak, de künn az ablak előtt még ott volt a kis bagoly nagy fakalitja. Innét lement a földszintre;

az ajtókat egymás után felnyitogatta, végig ment az egész szobasoron, melyet ittléte óta még nem lépett át; az elhagyott, nyirkos szobákat nem találta ridegnek; hiszen mindenütt új életének színhelyét látta bennök.

S végre a tavasz is megérkezett. A fekete földön, a fákon és bokrokon mindenütt előbújt a kikelet üde zöldje; a kerti cserjék gyepes szélein ibolyák kéklettek s a szomszéd fenyvesből reggel és este áthallatszott a rigók fütytye.

Egy ily napon a kastély ifjú úrnője a kert oldalfasorai közt bolyongott. Az alacsony sövényen át olykor az útra tekintett, vagy túlfelé, a reggeli fényben álló tájékra. A földek között itt-ott egy fa meredt elő, mintegy lángolva a nap fényében; minden oly derült volt, oly vidáman hangzott az arramenő munkások köszöntése s a levegőben a tavasz «sejtelmes édes» illatai lebegtek. A fenyves felől az úton két férfi közeledett; utánok egy falusi gyermek czipelé málhájokat. Az egyik, a kinek haja egészen fehér volt, megállt és szemeit beárnyékolva kezével, a kert felé nézett. Ifjabb kísérője is megállt; kalapját levévé és könnyű mozdulattal megrázta fejét s halántékairól hátra szorította sima fürtjeit. Aztán közelebb jöttek; és a nő ekkor már felismerte őket. «Arnold, Kristóf bácsi!» kiáltá és eléjük tárta karjait; «Oh, mindketten itt vagytok!»

Az öreg úr sipkáját lebegtette. «Türelem, türelem!» kiáltá társának. «Előbb forduljunk be

ott a sarkon és az udvaron keresztül menjünk a házba! — Jöjjön, tanár úr!» tevé hozzá és előment.

De Arnold már átszökött az alacsony kerítésen és karjai közt tartá kedvesét.

— Vagy úgy! — dörmögé az öreg, midőn útítársát hiában keresé. — Így jár az ember a bajtársaival. — Aztán az előbbieknél kissé mérsékeltebb léptekkel haladt felfelé, a kapu irányában.

Arnold és Anna a fasorból a köröndre léptek, szemközt a nap sugaraiban fürdő lombkastélylyal. A férfi megragadta a nő kezét. Így mentek a kastély felé, a zöldelő cserjék között. Midőn a folyosóhoz értek, a lakószoba ajtaja előtt már ott találták a nagybácsit. Az öreg karjaiba zárta kedvenczét; a nő láthatta ajkairól, hogy beszélni akar; de némán maradt s csak szeliden a fejére tevé kezeit.

— Ugy, — mondá aztán, mintha sietősen távoznia kellene, — most menjete be; nemsokára utánatok jövök, előbb azonban fölmegegyek és megnézem régi lakásomat.

A nő fölemelte fejét, melyet az öreg kezei alatt meghajtott s utána tekintett, a mint siető léptekkel végigment a folyosón s eltűnt a lépcsőházban. Az után kezét kedvese karjára tevé, ki némán mellette állt.

— Arnold, — mondá, — él-e még nagyanyád az ősi udvarházban?

— Él; de már nem dajkálja az ifju Hinrichet; a rend megfordult; ő most karosszékében üldögel s a kis Hinrich szolgál dédanyjának.

— Akkor menjünk holnap ő hozzá, hogy valaki a tieid közül is megáldjon bennünket.

Azután a lakószobába léptek. A mint Arnold a nyitott zongorát megpillantá, hirtelen valami érzés ragadta meg. Ittasútan kapott a zongora billentyűihez és ajkain felhangzott a dal:

«Csak egyszer láttalak
S szívem majd megszakadt,
Tudá, hogy képed ott
Örök marad.»

Szemközt mosolygva állt a nő és felmagasztosútan nézett reá kék szemeivel s kezével álmatagon simítá hátra ragyogó fekete fürtjeit. Arnold nem énekelhetett tovább, felugrott, mindkét kezével megragadá és messzire eltartá magától, szemeit nem vette le róla, mintha nem tudna betelni látásával.

— S most? — kérdé végül.

— Most, Arnold, visszatérek veled a világba, a dicső, a fényes napvilágra!

Azután lassú léptekkel, mintha minden pillanatot üdvét vissza akarnák tartani, a széles lépcsőkön karöltve az emeletre mentek. Midőn a lovagterembe léptek, a bácsi eljök jött szobájából. Termete még roskadatlan volt, szemei ép oly bensőséggel tudta nézni, mint évekkal azelőtt.

— Jóságfelügyelőre van szükséged, Anna, —
mondá, — szabad lakásért elfogadom e tisztet.
Ellenkezni akartak.

— Nem, nem, — szólt, — így kell lenni; én
itt maradok és birtokodnak őrizője leszek. De
volna egy föltételem. A nyári szünidőkre a tanár
úr és felesége megjönnek a kastélyba és szemé-
lyesen veszik át az évi számadást!

Megfogadták.

Felettük a régi képen, oldalt a kis grófoktól,
még mindig ott állt verebével a pálczásfiu s né-
mán és fájdalmasan nézett le egy más kor gyer-
mekeire.

- 691—95. *About E.* A régi bástya. II.
696—700. *About E.* A régibástya. III.
701—02. *Krasewszky I. J.* Ulána.
703—04. *Deák Ferencz*nek az 1861.
évi országgyűléstől elfogadott
két fölirata.
705—07. *Szigligeti E.* Csikós.
708—10. *Sandeau Gy.* Az örökség.
711—13. *Echegaray J.* A nagy
Caleotto.
714—16. *Pascal* gondolatai.
717—18. *Kónyi M.* Beust és
Andrássy.
719—20. *Imre S.* A középkori ma-
gyar irodalom stíljáról.
721—24. *Sand Gy.* Indiána.
725. *Gyulai P.* Arany János.
726—30. *Barsi J.* Utazás ismeret-
len állomás felé.
731—32. *Dumas S.* A Saint-cyri
kisasszonyok.
733—35. *Csiky G.* A zokoli uraság
két leánya.
736—37. *Szász K.* Horatius.
738—40. *Peard Francis M.* Molly
mama.
741—47. *Kis János* superintendens
emlékezései életéből.
748—51. *Csiky G.* A nagyatermett.
752—54. *Csiky G.* A nagymama.
755—56. *Lavisse E.* Európa poli-
tikai történetének átnézete.
757—58. *Aristoteles* poëlikája.
759—60. *Sophokles.* Elektra.
761—66. *Listi László* munkái.
767—72. *Régi utazások* Magyar-
országon és a Balkán-félszigeten.
773—74. *Augler E.* Az arczátlanok.
775—76. *Sophokles.* Oedipus király.
777—78. *Sophokles.* Oedipus
Kolonosban.
779—80. *Sophokles.* Antigone.
781—82. *Montesquieu K.* Elmélke-
dések a rómaiak nagyságának
és hanyatlásának okairól.
783. *Merimée P.* Guillot Arséne.
784. *Coppée F.* Két fájdalom.
785—92. *Pálffy A.* Az atyai ház.
793. *Theuriet A.* Jean-Marie.
794—95. *Scribe.* Az én jó csillagom.
796—800. *Bellamy E.* Visszapillan-
tás 2000-ből 1887-ik évre.
801. *Chateaubriand F.* Az utolsó
Abendszerzés.
802—02. *Schiller.* Az orléáni szűz.
806—09. *Szigligeti E.* Béli Pál.
810—12. *Grillparzer F.* A tenger
és szerelem hullámai.
813—16. *Goldoni K.* A jótékony
zsémbe.
817—18. *Bikelas D.* Lukis Laras.
819—20. *Hoffmann Amadeus Th.*
Klein Zaches.
821—30. *Várkonyi báró Amade*
László versei.
831. *Kozma A.* Korképek.
832. *Lord Byron.* A kalóz.
833—34. *Carlyle.* Burns.
835—37. *Berczik Á.* A svihákok.
838—40. *Gróf Ráday Gedeon* ösz-
szes munkái.
841—43. *Berczik Á.* A veteránok.
844—45. *A balkán-félszigeti népek*
költészetéből.
846—47. *Franczla beszédek.* Ford.
Csiky G.
848—49. *Aimard G.* A vasfejű.
850. *Marmontel.* A szép Anikó.
851—53. *Hugo V.* Ruy Blas.
854—56. *France Anatol.* Thaïs.
857—58. *Gyulai P.* Gróf Széchenyi
István mint író.
859—60. *Berczik Á.* A Bátkirálynő.
861—64. *Gabányi Á.* A Kapivár.
865—68. *Fenini C.* Az olasz iro-
dalom története.
869—72. *Dugonics A.* Toldi Miklós.
873—74. *Seneca L.* Vigasztalások.
875—77. *Berczik Á.* A petérdi csata.
878—80. *Freemann A. E.* Az angol
alkotmány fejlődése.
881—82. *Coppée F.* Idyll a háború
alatt.
883. *Szász K.* legifj. A múzsa.
884—85. *Coppée F.* Henrietta.
886—95. *Pálffy A.* A fejedelem
keresztleánya.
896—97. *Hedenstjerna A.* Minden-
féle népség.
898—900. *Grillparzer F.* Sappho.

- 901—03. *Alarcon P.* A háromszögű kalap s más beszélyek.
- 904—06. *Schultz J.* Colette fogadalma.
- 907—09. *Heine emlékiratai.* Valóság és költészet.
- 910—11. *Racine.* Phaedra.
- 912—13. *Voltaire.* Zaire.
- 914—15. *Leroy-Beaulieu.* A zsidók és az antisémia áramlat.
916. *Miczkevicz A.* szonettjei.
- 917—20. *Echegaray J.* Bernardo Montilla.
- 921—26. *Vadnay K.* A kis tündér.
- 927—28. *Hugo V.* A király mulat.
- 929—31. *Balzac Honoré* elbeszéléseiből.
- 932—34. *La Rochefoucauld* gondolatai.
- 935—36. *Guizot A.* a demokrácia Franciaországban.
- 937—40. *Zrínyi Miklós* gróf. Szigeti veszedelem.
941. *Mörke E.* Mozart prágai utazása.
942. *Carlyle.* Scott Walter.
- 943—46. *Freemann A. E.* A történelem tanulmányozásának módszerei.
- 947—50. *Prevost A.* Lescant Manon és Des Grieux lovag története.
- 951—52. *Kazinczy Ferencz* versei.
- 953—54. *Poe A.* Edgar költeményei.
- 955—57. *Kisfaludy S.* Himfy szerelmei. A kesergő szerelem.
- 958—60. *Kisfaludy S.* A boldog szerelem.
- 961—62. *Vörösmarty M.* Az áldozat.
- 963—64. *Vörösmarty M.* Eger.
- 965—68. *Shakspeare.* Lear király.
- 969—73. *Csiky G.* Arnyképek.
794. *Mazsuranics J.* Csengics Szmáil Aga halála.
975. *France A.* A rózsafa bútor.
- 976—80. *Alarcon P.* A botrány.
- 981—85. *Pálffy A.* A Dabóczy-család.
- 986—88. *Augier E.* Gabrielle.
- 989—91. *Puskin S.* A kapitány leánya.
- 992—93. *Thomas.* Descartes emlékezete.
- 994—96. *Riedl Fr.* A magyar irodalom főirányai.
- 997—98. *Echegaray J.* Folt, a mely tisztit.
- 999—1000. *Berczik A.* A papa.
- 1001—03. *Echegaray J.* Mariana.
- 1004—08. *Besant W.* A férfiak toradalma.
- 1009—10. *Morton M. J.* Szegény Pillicoddy.
- 1011—16. *Chabot A.* A nevelőnő.
- 1017—18. *Mathews K.* Fry Pál megbázasodott.
- 1019—20. *Lánczy Gy.* A magyarság az Árpádok korában.
- 1021—24. *Thackeray M. W.* Esmond Henrik. I.
- 1025—28. *Thackeray M. W.* Esmond Henrik. II.
1029. *Macaulay T. B.* Johnson Sámuel.
1030. *Szász K.* Madár-távlattól.
- 1031—32. *Hauptmann G.* Hannele.
- 1033—35. *Csengery A.* Jellemrajzok.
- 1036—40. *Pálffy A.* Ne hallja híret az anyjának.
- 1041—1052. *Elliot.* A vízi malom. Regény. Két kötetben.
1053. *Jósika M.* Bornemisza Anna. Beszély.
1054. *P. Cornelius Tacitus.* Agricola élete.
- 1055—56. *Lazarillo de Tormes* élete.
1057. *Ráskai G.* Egy szép história a vitéz Franciscóru és az ő feleségéről.
- 1058—59. *Almási T.* Czigány Panna Népszínmű 3 felvonásban.
1060. *Fazekas Mihály.* Lúdas Matyi. Komikái elbeszélés.
- 1061—62. *B. Kemény Zsigmond.* Két boldog. Beszély.
- 1063—64. *Kozma A.* A szabadság ünnepe.

